

כנס מחקרי מרצים ופתיחת שנת הלימודים תשפ"ה מכללת סמינר הקיבוצים

חוברת תקצירים

אוקטובר
2024

סמינר הקיבוצים

המכללה לחינוך מספר 1 בישראל

סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות [ע"ר]

סבב ראשון - הצגת מחקרי מרצים

1. מפגש בין תרבותי בראי האמנות

יו"ר: אלה באואר

טלי סגל,

מלאכת האוצרות של המורה לספרות

הוראת ספרות בבית הספר היא מקרה מבחן מרתק לעוסקים בחינוך ובהוראה. זהו מקצוע האומנות היחידה הנלמדת עדיין כחלק מלימודי החובה בבית הספר, בוודאי ככל שזה נוגע ללימודים בבית הספר העל יסודי, אז "נעלמים" מהקוריקולום מקצועות כמו ציור, מלאכה ומוזיקה.

במערכת החינוך הממלכתית הישראלית, שהיא מערכת ריכוזית והירארכית, (לצדה מתקיימים זרמים חינוכיים, המערערים על מרכזיותה ועל המונוליותיות שביומרתה להציע), מתייחד מקצוע הספרות במתן האפשרות למורה בכל בית ספר לבחירה משמעותית מתוך רשימת יצירות ארוכה, מגוונת ועשירה המהווה את תכנית הלימודים לבית הספר הממלכתי, מטעם מפמ"ר ספרות וועדת המקצוע. יחד עם זאת, בממשק בין השדה למטה, קולן של המורות המלמדות לא נשמע. אחת ממטרותיו של מחקר זה, היא להקשיב להן וללמוד כיצד הן מיישמות אפשרות בחירה זו.

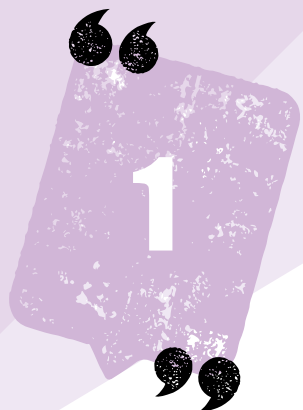
המחקר הנוכחי מבקש לנסח שאלות על הוראת ספרות באמצעות ראיונות עם מורות לספרות בבתי ספר, בסוגיות הנוגעות לבחירת יצירות הספרות והוראתן. במוקד המחקר עומדת עבודת האוצרות: כיצד בוחרת המורה את יצירות הספרות להוראה בכל כיתה? המחקר יבקש לבחון כיצד מממשת כל מורה את זכות הבחירה מתכנית הלימודים הנתונה בידה: האם היא מממשת אותה כחירות בעלת קואורדינטות פדגוגיות: תמות המתאימות לקבוצת הגיל, נושאים בעלי אופי חינוכי - נגד גזענות, אהבת הארץ; האם השיקולים דידקטיים: התאמה לקהילת הלומדים מבחינת המשלב הלשוני, האורך וכו'. האם זו חירות אישית ברוח ס. יזהר - החירות לקרוא עם הילדים בשמחה ובהנאה, בהתאם לעונות השנה, למזג המסוים של כיתה הלימוד וכד', או האם זו חירות שלבה אתי וטיבה העמוק הוא ניסיון ליצור "הפרעה" לוינסית? ואולי המחויבות להעניק הן לאומי ותרבותי סימבולי לתלמידים (כלומר, קאנון "גבה מצח") גוברת על כל אלה. מהם השיקולים המנחים את המורה בבחירתה? האם אלה שיקולים עקרוניים, מושכלים, או שיקולים שיש בהם ביטוי לאינטואיציה, לארוס, למשאת נפש וטעם, בחלקם לא מדוברים ולא מומשגים.

השיחה עם המורות לספרות נוגעת גם באופני הקריאה וההוראה של יצירות נבחרות בכיתה, כנגזרת של עבודת האוצרות והשתמעויותיה. הבחירה מה ללמד היא דרמטית, ולוכדת ממדים רבים של מורכבות הוראת מקצוע הספרות. דרך ראיונות עומק העוסקים בקוריקולום המחקר הנוכחי מבקש לדון בהיבטים מעודנים וסמויים בהוראת הספרות. אלו יצירות המורה מלמדת ואלו היא נמנעת מללמד? כמה זמן מוקדש לכל יצירה ומתי הלימוד בה נפסק? ללמד הרבה או מעט? להותיר שוליים פרשניים פרומים, או לסכם?

מתודולוגיה: מחקר איכותני המבוסס על ראיונות עומק עם מורים ומורות לספרות, ותיקים וחדשים.

בהרצאה יוצגו ממצאי ביניים על סמך הראיונות שנערכו עד כה, ובהן השתמעויות להכשרת המורות לספרות במכללה.

בין הממצאים: העושר של השיח המקצועי בשדה, שאינו זוכה לתיעוד ולהמשגה. מגוון השיקולים המורכב, והדומיננטיות של ההיענות לצרכיה של קהילת הלומדים, מבחינת גובה השפה, ובעיקר התמות בהן מטפלת היצירה.

גיא פינקו,

פילוסופיה ככלי חינוכי לחיים

על פי התפיסה הרווחת פילוסופיה היא תחום עיסוק תיאורטי: מי שעוסקת בפילוסופיה עוסקת בחקר שאלות בסיסיות. לפיכך, כשם שפילוסופיה של המוסר עוסקת בשאלות בסיסיות ביחס למוסר, כך פילוסופיה של החינוך עוסקת בשאלות בסיסיות ביחס לחינוך, למשל חקר מהותו של החינוך, השאלה מהן מטרות החינוך, הבנת תפקיד המחנך וכו'.

בעקבות התפיסה של פייר אדו באשר למהותה של הפילוסופיה העתיקה (1995) ועיסוק ביעוץ פילוסופי (ששון, 2021) אנסח קשר נוסף בין פילוסופיה ובין חינוך. ניתן לחשוב על פילוסופיה כעיסוק תיאורטי ומעשי בשאלה כיצד לחיות חיים טובים.

כשם שאנו יצורים פיזיים, ביולוגים ופסיכולוגים, כך אנו גם יצורים פילוסופיים. כל אחד ואחת מאתנו מחזיקה במפורש או במובלע בפילוסופיה חיים (דהיינו במארג של עמדות ואמונות שבאמצעותם אנו נותנים משמעות למה שקורה לנו ובהתאמה מסוימת לכך פועלים). פילוסופיית החיים שלנו עשויה להועיל לנו ולהיטיב את חיינו או להזיק לנו ולהרע את חיינו.

האדם עשוי להיחלץ בכוחות עצמו מקשיים ולהתנהל נכון יותר באמצעות היעזרות בחשיבה ובהגות פילוסופית כדי להבין, לדייק ולשפר את פילוסופיית החיים האישית שלו. בהתאם לתפיסה זו, מחנכים עוסקים בחינוך עצמי ואף עשויים לעזור ולהכווין את תלמידיהם לחינוך עצמי.

העזרות בפילוסופיה ככלי חינוכי לחיים מתחילה בהפנמה כי 'מה שקורה לנו' תלוי, לפחות במידה מסוימת, בפרשנות שאנו נותנים למאורעות חיינו. השימוש שכל אחד ואחת מאיתנו במושגים כגון עלבון, נזק, צדק, הוגנות, אהבה ומוסר כדי לתאר מה שקרה לו או לה מכונן פרשנות מסוימת. ייתכן שניתן יהיה לתת למאורעות חיינו פרשנות שונה כך שנבין באופן שונה את מה שקורה לנו, ואף נפעל ונרגיש אחרת.

ניתן ליישם את הרעיון של פילוסופיה ככלי חינוכי לחיים באמצעות בחינת מצבים שבהם אדם חווה קושי אישי או מקצועי, תוך ניסיון מכוון להפריד בין מה שקורה לו או לה, לבין המאורעות עצמם, ובמידת הצורך לפתח הבנה שונה של מה שהתרחש.

יש לתרגל את הפרקטיקה הזו בד בבד עם הכרות של ניתוח פילוסופי למושגים רלוונטיים לחיים כגון בעיית חופש הרצון ואחריות מוסרית, הבחנה מפורשת בין מניעים שונים של האדם וכן הכרות עם אסכולות פילוסופיות שמציגות אידאליים שונים של חיים, למשל הסטואה והאקזיסטנציאליזם. אולם ראוי להדגיש כי אין הכוונה ללימוד והעמקה כדי לפתח הבנה תיאורטית, אלא הכרות עם גישות, מושגים ואידאליים שונים של חיים כדי שהאדם יוכל להבין באופן רפלקטיבי כיצד הוא מפרש מה שקורה לו וכך, במידת הצורך, לנסות לתת פרשנות חלופית ל-'מה שקורה לו' כדי להיטיב את חייו, דהיינו לשפר את פילוסופיית החיים שלו. תהליך זה כאמור מהווה חינוך עצמי.

עדנה בר-רומי פרלמן,

פדגוגיה של מלחמה: ניתוח צילומים של תלמידים יהודים בבתי ספר יהודים באיטליה בזמן חוקי הגזע 1938-1943

מחקר זה בוחן את אופייה של הפדגוגיה שהתפתחה בבתי ספר יהודים באיטליה בתקופת חוקי הגזע, בין 1938-1943, דרך ניתוח צילומים ארכיוניים מתקופה זו. רוב יהודי איטליה התרחקו מהיהדות ומאורח החיים היהודי, מאז האמנציפציה שנוצרה בעת איחוד איטליה ב-1870. חוקי הגזע באו כמכה קשה ליהודי איטליה, שראו את עצמם קודם כל כאזרחים שווי זכויות ורק לאחר מכן כיהודים.

ההשראה למחקר הזה נובעת מאופן תיעוד בתי הספר והפעילות החינוכית של המפונים בישראל, שהוקמו בבתי מלון במרכז מאז השבעה באוקטובר. קהילות שונות התארגנו במהירות ובנו בתי ספר שהתאימו למצבי חירום. טענתי שהצילומים שתיעדו את בתי הספר האלו בישראל משקפים פדגוגיה ייחודית של משבר, וניתן דרך ניתוח הצילומים להבין את אופי ההוראה ואיכות ההוראה, מעבר למה שניתן על סמך סיפורים, נרטיבים וחומרים כתובים. מקרה הבוחן של בתי הספר היהודים באיטליה, אותו אציג, מציג את האופן בו קהילות יהודי איטליה ברחבי המדינה נרתמו להתמודד עם חוקי גזע נוקשים שנחתו עליהם כרעם ביום בהיר, בהם כל הילדים היהודים הורחקו מבתי הספר בכל המדינה. כל המורים, מרצים, מנהלים האקדמאים, החוקרים, עוזרי הוראה וכו' פוטרו מהיום למחרת מתפקידיהם.

בתגובה, הקהילות היהודיות ברחבי המדינה התגייסו, הכשירו מבנים, העסיקו צוותי הוראה ואדמיניסטרציה ובנו מערכת חינוך אלטרנטיבית לילדים, שקלטה את כל התלמידים בכל המדינה במהירות שיא. בתוך כתלי בית הספר נוצרה אווירה ייחודית של אהבה, קבלה, הגנה, תמיכה, הכלה. שיטת ההוראה אפשרה חשיבה חופשית, שיח ביקורתי, פיתוח תפיסות ליברליות. אני מכנה את הפדגוגיה שנוצרה כפדגוגיה של מלחמה. בתוך כתלי בית הספר הילדים התחברו לזהות היהודית שלהם, למדו יהדות והשתתפו בטקסים יהודים, דבר שלא הכירו מקודם בבתי הספר הממלכתיים. כל אלו עמדו בסתירה לדרישות הממשל הפשיסטי ומעורבותו בקוריקולום. המורים הצליחו להתמודד עם הכפייה החיצונית וליצור מוסדות עם רוח אחרת. עדויות הבוגרים, הסיפורים והזיכרונות מתייחסים בגעגועים לתקופה זו, כך שהבוגרים ראו בזמנים האלו את התקופה היפה ביותר של חייהם. בסופו של יום התלמידים בשנים אלו הצליחו ללמוד ולגשת לבחינות בגרות חיצוניות, בהצלחה יתרה. כל זאת, עד הכיבוש הנאצי ב-1943.

לטענתי, הרוח האחרת, מערכת ההכלה, התמיכה, באים לידי ביטוי בצילומים שונים. הבחינה נעשית דרך ניתוח צילומים של התלמידים, המורים והפעילויות הבית ספריות באותה תקופה. היחס הבלתי פורמאלי, שפת הגוף, הסמיכות, המבט החם בעיניים של הצוות, וסימנים חזותיים שונים מעידים על הפדגוגיה הייחודית הזאת. בצילומים רואים סימנים של התערבות חיצונית- כגון פורטרט של מוסוליני על הקירות. תופעה מעניינת נוספת היא שמרבית הצילומים צולמו בטבע, מחוץ לכותלי המוסד. תופעה זאת קשורה לכך שחלו איסורים על היהודים להשתמש במוסדות ציבוריים כגון ספריות, מעבדות מחקר וכו'. לכן לימודי הטבע נעשו בטבע ושם צולמו. בסופו של יום נוצר סגנון צילום ייחודי לתקופה ולמקום המשקפים פדגוגיה שנוצרה בעת משבר. ניתוח הצילומים מתייחס למבנה הפורמאלי של הצילומים, לניתוח הסימנים והסמלים בצילום בשיטות מחקר של ניתוח סוציו-סמיוטי חזותי.

תלמה פלורנטיין,

מתודולוגיה בין-תחומית ובין-טקסטואלית: עיון בקשרים שבין סרטים, לסיפור האכילה מעץ הדעת, מיתוסים מוקדמים ופרשנויות

עבודת מחקר זו היא בין-טקסטואלית ובין-תחומית במהותה. היא בוחנת את סוגיית האכילה וההימנעות ממנה כפי שהיא מיוצגת בטקסטים קאנוניים ובסרטים עכשוויים, המזהים עם התרבות המערבית. הניתוח הבין-טקסטואלי נשען על מערכת היחסים בין המיתוסים המסופוטמיים והכנעניים לבין סיפור האכילה מפרי עץ הדעת המקראי, ובוחן את ההבדלים בין הפרשנות היהודית לבין הפרשנות הנוצרית בהקשר זה.

בחינת הקשר בין המיתוסים המוקדמים, הטקסט המקראי והפרשנות היהודית והנוצרית (מן העת העתיקה ועד ימינו) מאפשרת לחשוף חלק ממארג המסורות, הכולל את ההגות והתרבות המערבית סביב סיפורם של אדם וחווה. מארג זה בנוי על מתח שנוצר הן סביב כניסת התפיסה המונותאיסטית לזירת התפיסה המיתולוגית-אלילית, והן סביב המאבק בין ההיררכיה הפטריארכלית להיררכיה הזוגית או המטריארכלית. בנוסף, תהליכי היצירה והבריאה הגסטרונומיים והקולנועיים נבחנים ביחס לתהליכי הבריאה המיתיים והמונותאיסטים.

במחקר אני טוענת כי הסרטים מהווים המשך של השיח הפרשני הקדום ומשקפים את המתח בין התפיסה המונותאיסטית והתפיסה המיתית. הטקסטים הקולנועיים מייצגים ותורמים בו-זמנית לשינוי בהגדרה ובמעמד התרבותי של הטקסטים הכתובים, הקאנוניים והמודרים. הם מהווים חלק מתהליכי השינוי, התמורה והמהפכה החלים על הקאנון. הם מייצגים את חילופי הפרדיגמות ההגמוניות בדינמיקה של יחסי מרכז-שוליים.

בנוסף, עבודה זו תרה אחר מופעיו של הקול הנשי והתמודדותו עם הקול והשליטה הגברית.

החיפוש אחר מקומו ומעמדו של הקול הנשי נעשה מתוך תפיסה כי הקריאה הנשית היא אקט המחולל שינוי. אולם בעבודה זו מוצע רובד נוסף של מחקר, שלא נעשה עד כה - מסע המתחקה אחר שורשיהם של ייצוגי האכילה הנשית או ההימנעות ממנה בטקסטים הקאנוניים והפופולריים של התרבות המערבית.

הקריאה הבין-תחומית והבין-טקסטואלית המוצעת במחקר זה תתבסס על מחקרים שיטתיים את הקשר בין המרכיבים השונים, לצורך חשיפת ייצוגם של שינויים תרבותיים וחברתיים המתרחשים במאות העשרים והעשרים ואחת. שינויים אלה באים לידי ביטוי בערעור על ההגמוניה הפטריארכלית בתרבות המערבית.

2. המרחב זה שם המשחק

יו"ר: דורי אוריין

גדי ביאליק, ענת מור-אבי, אורטל מרחב, שרי ר. אלפי-ניסן, מרחב מארח פדגוגיה: ממצאים ממחקר ופיתוח (מו"פ) לגישור על הפער בין אדריכלות וחינוך

ההכרה בחשיבות הקשר בין המרחב החינוכי לאיכות העשייה החינוכית עלתה באופן ניכר בעשור האחרון והובילה להשקעה מאסיבית בתכנון, בבנייה, בחידוש ובעיצוב של מרחבים חינוכיים חדשניים. עם זאת, ספרות המחקר העוסקת בהבנת תהליכי תכנון ועיצוב של מרחבים חינוכיים על משמעויותיהם והשפעותיהם המרחביות והפדגוגיות גם יחד עודנה בראשיתה. יתרה מזו, הידע התיאורטי והידע האמפירי הקיימים מתייחסים בעיקר להיבטים אדריכליים או למטרות פדגוגיות, המתמקדות בהשפעות המרחב על הישגים. לפיכך, על אף שמרחבים פיזיים, הן בחינוך הבית-ספרי והן באקדמיה, עוברים שינויים בעת הזו בעולם ובישראל, מעט עדיין ידוע על האופן בו רעיונות חינוכיים ומרחביים נקשרים בתהליכים אלו ועל המסגרות הרעיוניות המובילות את תכנונם של מרחבים חינוכיים.

במסגרת תהליך מחקר ופיתוח (מו"פ) אינטרדיסציפלינרי של אדריכלות-חינוך-סוציולוגיה, שמטרתו גישור על הפער הדו-כיווני שבין חינוך ומרחב בתהליכי תכנון ויצירה של מרחבי חינוך, ניתחנו גישות מרכזיות בחינוך העכשווי, לצד הבנת המעשה האדריכלי ליצירת מרחבי חינוך חדשניים. כמו כן, המחקר אפשר זיהוי ומיפוי של הגישות הרעיוניות המתקיימות בתהליכי תכנון ועיצוב של מרחבים חינוכיים והאופן בו אלו מעצבות דיאלוג בין חינוך לבין מרחב בתהליכי תכנון אלו. ההמשגה שנוצרה במסגרת תהליך הפיתוח מבקשת להניח תשתית תיאורטית ויישומית לדיון מקצועי וחדשני בין מעצבי למידה ומעצבי מרחב.

התהליך המחקרי הוביל לפיתוח של מודלים יישומיים לשימושם של מורות/ים (ברמת המיקרו) בכיתה והן לשימושם של מעצבי מרחב ומעצבי למידה בתהליכי יצירתם של בתי-ספר חדשניים (ברמת המאקרו). דרך בניית חזון חינוכי, הנגשה והפשטה של מרכיבי היסוד של הידע האדריכלי, ושילוב בין גישות פרדיגמטיות לתכנון מרחבי חינוך, מודלי ההכשרה שיצרנו מאפשרים ליצור דיאלוג בין מרחב וחינוך בהוראה בכיתה, כמו גם מאפשרים יצירת דיאלוג מיטבי בין מעצבי מרחב ומעצבי למידה בתהליכי תכנון ועיצוב של מרחבים חינוכיים.

בסדנה זו נחשוף בפני המרצות/ים במכללת סמינר הקיבוצים חלק מהכלים שנוצרו ליצירה והידוק של הקשר בין מרחב וחינוך. כלים אלו יוכלו להוות חלק בלתי נפרד מתהליכי יצירת סילבוסים ומערכי שיעור, דרך זיהוי האופנים בהם מטרות חינוכיות, פדגוגיות וקוריקולריות מתורגמות ונתמכות במרחב הפיזי להעצמת הלמידה וההוראה בהשכלה הגבוהה.

דפנה גן, איריס אלקחר, נירית אסף, נעמה לב, מדיניות היא כל העניין? מבט עולמי על מדיניות בנושא למידה חוץ-כיתתית

אורח החיים של ילדים בעולם המפותח עבר מהחוץ לבית פנימה, ובהתאמה, חלה התרחקות רגשית ופיזית של הילדים מהסביבה הטבעית. הספרות המחקרית מצביעה על חשיבות הקשר לטבע בילדות להתפתחות הקוגניטיבית, הפיזית, הרגשית והחברתית של תלמידים ולאיוץ עמדות פרו-סביבתיות באמצעות למידה חוץ-כיתתית. הטמעה ראויה של למידה חוץ-כיתתית תלויה בקיום מדיניות בנושא. במחקר הנוכחי בוצעה סקירת ספרות אקדמית בינלאומית ומקיפה, שמטרתה לזהות מאפיינים של מדיניות למידה חוץ-כיתתית בהיבטים שונים ופערים בין המדיניות ליישום. לצורך הסקירה נסקרו מאות מאמרים על מדיניות למידה חוץ-כיתתית בעולם, שפורסמו בכתבי עת שפיטים בין השנים 2010-2022. מתוכם נבחרו 30 מאמרים שהתמקדו במטרות, בגישות, בדרכים או באתגרים ליישום למידה חוץ-כיתתית מנקודת מבט של מדיניות. המאמרים שנסקרו והמאמרים שנבחרו מתמקדים במדיניות למידה חוץ-כיתתית, אך לא כוללים בהכרח היבטים מפורשים של חינוך סביבתי.

מהסקירה שבוצעה עולה שמדינות רבות מכירות ביתרונות הלמידה החוץ-כיתתית והטמיעו אותה במסמכי מדיניות שונים. למרות חשיבות הנושא ישנם פערים המקשים על יישום המדיניות בשטח, לדוגמה: תפיסות המורים לגבי למידה חוץ-כיתתית, חוסר ניסיון ואי-הכשרה מתאימה, גודל המרחב והגישה אליו, העדפה לקדם הישגיות דרך מבחנים בין-לאומיים ומאפיינים תרבותיים חסרי זיקה לחוץ. פער נוסף שנמצא הוא מקור המדיניות, מדיניות שצמחה מלמטה, כיוזמה של מורים, ו'טיפסה' לקובעי המדיניות, או מדיניות שהתחילה מקביעה מדינית ו'ירדה' למחויבים ליישמה בשדה. כדי לצמצם את הפערים הקיימים ולהצליח ליישם מדיניות למידה חוץ-כיתתית המאמר מצביע על חשיבותם של חיבור בין אנשי החינוך בשדה לקובעי המדיניות, קביעת מדיניות מותאמת לתרבות המקומית, שתומכת ביישום הלמידה החוץ-כיתתית בשדה, ויצירת מדיניות אחת שאינה עומדת בסתירה לתפיסת מדיניות החינוך הכוללת.

ערן שפירא, איילת ויצמן, מור שיטריט,

מסע אימרסיבי למאדים: תהליך למידה ייחודי בקורס אימרסיב (פעילות סדנאית)

צוות החוקרים ערך מחקר פעולה במסגרת קורס לתואר שני בנתיב "טכנולוגיות המחר", שבתוכנית לתואר שני בטכנולוגיה בחינוך, במטרה לבחון את האפקטיביות של תהליך פיתוח תכנים לחדר אימרסיבי ע"י הסטודנטים בקורס. שאלת המחקר היא: כיצד משפיע תהליך למידה עיצובי של תכנים מתחום החלל בחדר אימרסיבי על עמדותיהם של סטודנטים לתואר שני בטכנולוגיה בחינוך בהיבטים תוך אישיים ובין אישיים.

חדרים אימרסיביים הם אזורים פיזיים, בהם הקירות, הרצפה והתקרה עשויים לשמש כמסכי הקרנה כדי ליצור חוויה אופפת. אזורים מסוימים בחדר משובצים בחיישנים, המאפשרים לקלוט מידע, וכך נוצר קשר בין אובייקטים פיזיים לעולם הדיגיטלי. מידע על העולם הפיזי יכול לשמש לתמיכה בפונקציונליות ובחוויה האנושית (Yildirim, 2016). מחקרים מראים כי למידה אימרסיבית משפרת תפקודים קוגניטיביים ורגשיים בלמידה (Zheng & Greenberg, 2020). יתר על כן, תהליך העיצוב של חדרים אימרסיביים מאפשר לאנשי חינוך ליצור חוויות למידה מרתקות, אינטראקטיביות ויעילות, המעודדות חשיבה ביקורתית, עבודת צוות ורכישת ידע בקרב התלמידים.

Fotaris & Mastoras, 2022 הציעו תהליך עיצוב ממוקד-לומד לחדרי בריחה חינוכיים, ע"פ עקרונות חשיבה עיצובית. מסגרת זו שימשה כבסיס לקורס אימרסיב בהובלת המרצה ערן שפירא, בו השתתפו 12 סטודנטים משנה ב' בנתיב "טכנולוגיות המחר". הקורס משתלב ברציונל הכללי של הנתיב, לפיו אתגרים מתחום החלל משמשים כמקור השראה עבור הסטודנטים לפתרונות יצירתיים ופורצי דרך, ומספקים דוגמאות לדרכי התמודדות עם משימות מורכבות בסביבת אי-ודאות (Weizman, in press).

מטרות הקורס הן היכרות עם תוכן אימרסיבי ואינטראקטיבי וההבדלים בינו לבין תוכן קונבנציונאלי, למידה ותרגול של טכנולוגיה ליצירת תוכן רלוונטי, ויצירת חוויה אינטראקטיבית ואימרסיבית ללימוד נושאים מתחום החלל לתלמידים בגילאי כיתות ה'-ז'.

תוצר הקורס הוא פעילות של כ-45 דקות של חוויה אימרסיבית על מסע לחלל לחקר האפשרות להתיישבות בכוכב הלכת מאדים. החוויה כוללת מס' משימות, שבהן נעשה שימוש בהקרנת וידאו אינטראקטיבית, משחקים ומשימות פיזיות, וחיבור בין ההקרנה לאלמנטים פיזיים במרחב תוך יצירת אלמנטים במייקינג, במציאות רבודה, במיקרוביט וחיישני אור.

הקורס מבוסס על מגוון שיתופי פעולה, בהם שת"פ הדוק עם צוות החדר האימרסיבי במרכז החדשנות בסמינר, בהובלת אוהד כץ, ושת"פ עם קהילת "הוריון" - מחנכי החלל בישראל, שחבריה שימשו כמנטורים לסטודנטים בפיתוח התוכן.

המתודולוגיה של מחקר הפעולה איכותנית, וכוללת תיעוד התהליך בוידאו ותמונות, ראיונות עם סטודנטים, ורפלקציה של צוות הקורס, שינותחו בכלים איכותניים.

התוצר המרכזי של הקורס הושק לאחרונה (ב-4/6/24) וזכה לתגובות נלהבות. יחד עם זאת תהליך העיצוב, איסוף הנתונים וניתוחם טרם הושלמו, והכוונה להשלימם בחודשיים הקרובים.

ממצאים ראשוניים מעידים על הצלחה משמעותית של תהליך העיצוב שעברו הסטודנטים, הן ברמת הניסיון שצברו כמפתחי תוכן ליישום טכנולוגי חדשני, והן ברמת חיזוק מיומנויות תוך-אישיות כגון חוסן ומסוגלות.

במסגרת כנס מחקרי המרצים נדגים את הפעילות בחדר האימרסיבי, נתאר את תהליך העיצוב ואת התובנות העולות מממצאי המחקר.

נirית אסף, נירית לביא-אלון,

טיפול מחנכי חוץ - תוכנית המנטורינג לקידום הלמידה החוץ-כיתתית

למידה חוץ כיתתית היא בעלת תועלות רבות אולם למרות היתרונות ותוצאות הלמידה המגוונות, חסמים רבים משפיעים על איכות הלמידה בטבע או מונעים התנסויות כאלו, ביניהם קושי של מחנכים לצאת ללמידה בחוץ. מחקר מקדים מצא שליווי ע"י מנטורים תרם בצורה משמעותית ליישום של למידה בחוץ. מתוך כך נבנתה תוכנית פיילוט ברמת הנדיב, על מנת לבחון לעומק את תהליך הליווי ותוצאותיו ולבנות מודל להרחבת תהליכי ליווי. התוכנית נועדה להכשיר אנשי חינוך מנוסים שיתמכו בעמיתים ויסייעו להם להטמיע את הלמידה בחוץ בשגרה. התוכנית בת שנתיים כוללת מפגשי הכשרה למנטורים ומפגשים שלהם עם מקבלי הליווי. לאחר שנה הורחב הפיילוט לשתי תוכניות נוספות הנחקרות במקביל.

מטרת המחקר להעריך את תרומת ההשתתפות בתוכנית המנטורינג למשתתפיה ולתהליך הליווי שלהם ולבחון את היתכנות הרחבת המודל ברמה ארצית.

המשתתפים נבחרו לאחר תהליך סינון שבחן את מידת הניסיון שלהם בחינוך חוץ כיתתי ובהנחיה. הם מלווים אנשי חינוך בסביבות שונות בקרב גני ילדים, יסודי וחיטיבה. המחקר האיכותני מתבסס על שאלונים, ראיונות של המשתתפים לפני ובמהלך ההשתלמות, מטלות שהוגשו וכן תיעוד המפגשים.

להשתתפות בתוכנית יש תרומה הן להתפתחות האישית והמקצועית של המנטורים והן למקבלי הליווי. יחד עם זאת, תהליכי ההכשרה של המנטורים ותהליכי הליווי הם מורכבים ומעלים סוגיות הדורשות בחינה מעמיקה כגון - איך יוצרים ביטחון ומסוגלות בקרב המנטורים והבנה של תפקידם, איך מתמודדים בהכשרה עם שונות גדולה בין המשתתפים והציפיות שלהם, איך יוצרים אמון עם מקבל הליווי ונכונות מצידו להתמיד בתהליך, מהו האיזון הנכון בין תמיכה בגישת "מודלינג" המספקת למקבלי הליווי הדגמה, פתרונות וכלים אל מול תמיכה בגישת "מנטורינג" המספקת להם תמיכה הרגשית והעצמה.

מן הממצאים עולה שליווי אישי של אנשי חינוך ע"י אנשי חינוך מנוסים הוא בעל פוטנציאל בלתי רגיל לקידום הלמידה חוץ-כיתתית, אולם מחייב תהליך של הכשרה ותמיכה במנטורים על מנת לתת להם את הכלים ותחושת הביטחון ולתמוך בשאלות ובקשיים שמתעוררים במהלך הליווי. על התהליך לכלול שיתוף ותמיכת עמיתים. להטרוגניות של המשתתפים וסביבות הלמידה יש תרומה רבה.

חשיבות המחקר למדיניות, לציבור הרחב ולתחום המחקר. האם ניתן ליישם את המחקר או חלקים ממנו במדיניות הסביבתית של מדינת ישראל?

לתוכנית ייחודית וחדשנית זו יש ערך כפול הן בשל העצמת המנטורים כמחנכי חוץ והן בשל תרומתם להרחבת הלמידה החוץ-כיתתית בקרב אנשי חינוך נוספים. אם יאומץ הפיילוט, הוא עשוי לתרום לקידום משמעותי של הלמידה חוץ-כיתתית בישראל ובעולם. ממצאי המחקר מלמדים אותנו על האופן הרצוי להוביל תהליכי ליווי כאלו. בהמשך, יש לבחון את האפקטיביות של תהליכי ליווי אישיים בהשוואה להכשרות רבות משתתפים לקידום הלמידה החוץ-כיתתית.

התקציר התקבל להצגה בוועידה השנתית למדע וסביבה 2023.

3. שמים לב: חיבורים בין נפש, תרבות וגוף

יו"ר: דפנה המר

אפרת הראל, טינה ולדמן, ריבי כרמל,

טיפול חמלה ותקשורת בין-תרבותית בהכשרת מורים

למידה בינלאומית מקוונת שיתופית (COIL) מהווה כיום פרקטיקה פופולרית בהשכלה גבוהה. אחת ממטרותיה היא לסייע למשתתפים בניהול יחסיהם עם אנשים מתרבויות אחרות ולפתח את הכשירות התקשורתית הבין-תרבותית שלהם (Byram et al., 2002; Byram, 2017). עם זאת, מניתוח מחקרים רבים העוסקים בלמידה שיתופית מסוג זה עולה כי מחסומים תקשורתיים בין המשתתפים עדיין קיימים (Glimäng, 2022; Spector-Cohen et al., in press).

בהרצאה זו נדווח על שיתוף פעולה מקוון בו המשתתפים קיבלו הכשרה לשימוש באסטרטגיות אינטראקציה מלווה בחמלה. אסטרטגיות אלו נגזרות ממודל "תודעת החמלה" של גילברט (2016) וכוללות פעולות כגון הבחנה של מצוקה אצל האחר ו/או חיסרון אצל עצמי או אחרים, ומחויבות לנקוט בפעולה כדי לצמצם תחושות אלה (Gilbert, 2005; Goetz et al., 2010).

מטרת המחקר היא להעריך את ההשפעה שיש להכשרת הסטודנטים לשימוש במודל החמלה תוך כדי אינטראקציה עם סטודנטים בין לאומיים ועל הכשירות התקשורתית הבין-תרבותית שלהם.

שאלת המחקר היא: האם הוראת וטיפול מיומנויות המבוססות על חמלה יכולים לקדם הבנה והכלה בין-תרבותיים בקרב סטודנטים מישראל ומגרמניה, ולעודד שיתוף פעולה בסביבת למידה מקוונת?

שיטת המחקר הינה איכותנית, מסוג מחקר פעולה. על מנת להעריך את ההשפעה של הכשרת המשתתפים לשימוש במודל "תודעת החמלה" על כשירותם התקשורתית הבין-לאומית, נעשה שימוש בטריאנגולציה מתודולוגית.

משתתפי המחקר הינם 38 סטודנטים בגרמניה (22) ובישראל (16). במהלך שיתוף הפעולה בין הסטודנטים משתי המדינות, הוצגו ונידונו באופן גלוי אסטרטגיות אינטראקציה המבוססות על המודל האמור. ארבעה חוקרים עצמאיים צפו והעריכו את התנהלות הסטודנטים במהלך שש פגישות מקוונות סינכרוניות. נתונים איכותניים נוספים כללו דיווחי הערכה עצמית של המשתתפים וחיבורי רפלקציה מודרכת שלהם. הנתונים נותחו לפי תמות (Braun and Clarke, 2006).

ממצאים ראשוניים מצביעים על כך שהכשרת סטודנטים למודעות לתחושות אצל האחר ולהפגנת חמלה בעת הצורך הביאה למימוש של אסטרטגיות מקדמות אלה בזמן המפגשים המקוונים הבינלאומיים בקרב רבים ממשתתפים. כך התאפשרה תקשורת פתוחה ובטוחה יותר אשר הפחיתה חסמים פוטנציאליים בתקשורת בין-תרבותית.

מירי שינפלד,

שימוש בסימולציות בעולם ווירטואלי לקידום כשירות תרבותית

הכשירות התרבותית הפכה למיומנות חיונית במאה ה-21. היא כרוכה בשינויים בידע, ביכולות, בגישות, בהשקפות העולם, במיומנויות ובהתנהגות והיא נקראת בשמות שונים, כגון מסוגלות בין-תרבותית, רגישות תרבותית או מודעות בין-תרבותית (Deardorff, 2006; Fantini, 2009; Leung, Ang & Tan, 2014; Vegh & Luu, 2019). מכיוון שהעולם שלנו נעשה מחובר יותר, פיתוח כשירות תרבותית הינו חיוני לסיוע לתקשורת ולשיתוף פעולה בין תרבויות. פלטפורמות וירטואליות בתלת מימד כגון Second Life (secondlife.com) מאפשרות למשתמשים ליצור אינטראקציה עם אחרים במסגרת הנוחה של הסביבה הבטוחה שלהם, בעלות נמוכה וברמת בטיחות גבוהה (Amichai-Hamburger, 2013; Amichai-Hamburger & McKenna, 2006).

מטרתו של המחקר שנערך במימון ISF הייתה להרחיב את הידע על הקשר בין הלמידה בעולמות הווירטואליים והכשירות התרבותית באמצעות סימולציות בעולמות הווירטואליים שכרוכים בפעילות בין-תרבותית בהשתתפות קבוצות ערבים ויהודים בישראל. על אף האתגרים הטכניים, תוצאות המחקר הראו כי העולם הווירטואלי מספקת סביבה אינטראקטיבית ומאפשרת למשתמש לחוות נקודות מבט תרבותיות שונות, כגון היכולת להיכנס לנעליו של האחר, דבר היכול לשפר כשירות תרבותית ומיומנויות תקשורת בהשוואה לזום.

כדי לבחון עד כמה העולמות הווירטואליים והפעילויות השונות בקורס שיפרו את הכירות התרבותית כלפי אנשים מרקעים תרבותיים מגוונים, נערכו לקראת סוף הקורס ראיונות מובנים-למחצה עם תת-קבוצה נבחרת של משתתפים. השאלות התמקדו בשלושה נושאים עיקריים: (1) בקיאות טכנית ואתגרים טכניים שהם נתקלו בהם בעולם הווירטואלי; (2) גישות כלפי העולם הווירטואלי והפעילויות השונות במסגרתו; (3) רגשות הקשורים לפעילויות השונות בקורס וגישות לגבי שיתוף פעולה עם אנשים שהגיעו מרקעים תרבותיים מגוונים. למשתתפים ניתנה אפשרות להשתתף בריאיון בעברית או באנגלית, לפי העדפתם.

מהראיונות המובנים-למחצה עלו תובנות משמעותיות באשר לגישות של המשתתפים ולרגשותיהם כלפי העולם הווירטואלי והפעילויות השונות שמתקיימות במסגרתו, האינטראקציות שלהם עם חברי הקבוצות האחרות והשפעת הסימולציות השונות על אלה שראו אותן באמצעות הזום או חוו אותן כאוואטרים בעולם הווירטואלי.

המחקר מדגיש את הפוטנציאל שיש לעולם הווירטואלי להשפיע באופן חיובי על החינוך לכשירות תרבותית. שילוב העולם הווירטואלי בחומרי הקורס זכה להערכה מצד המשתתפים, וההיבט התרבותי של הקורס נראה להם מעניין ורלוונטי. אולם חלק מן המשתתפים בקבוצת העולם הווירטואלי דיווחו על בעיות טכניות כגון קושי בשליטה על האוואטרים, עובדה המדגישה את הצורך בהתייחסות אל הבעיות האלו במטרה למקסם את האפקטיביות של העולם הווירטואלי בחינוך. אתגרים אלו נידונים גם במחקרים אחרים שמציעים היערכות ולמידה מקדימה לפעילות בעולם הווירטואלי על מנת להגיע להצלחה (Shonfeld & Greenstein, 2021).

בכנס נדון בהרחבה בתוצאות המחקר ובתובנות באשר לפוטנציאל של העולם הווירטואלי לשמש ככלי אפקטיבי לקידום כשירות תרבותית במסגרות חינוכיות. בנוסף, נקיים דיון באפשרויות של עולמות וירטואליים יכולים להיות תוספת משמעותית לתוכניות חינוכיות, מכיוון שהם מציעים דרך אפיפה ונגישה ללמוד על תרבויות וזוויות ראייה אחרות.

איריס גבאי מלכא, יאקוב האנציו,

השפעת התעמלות הרמונית על התפקוד הפיזי, הבריאות ורווחת החיים בגיל המבוגר

מחקרים מהעת האחרונה הראו שפעילות גופנית תורמת לתפקוד, לבריאות ולרווחת החיים במבוגרים. מטרת המחקר הייתה לבחון האם אנשים בגילאי 50 ומעלה ישפרו מדדי יציבה, שיווי משקל דינמי וגמישות, תשומת לב, בריאות ורווחת חיים בעקבות השתתפות בתוכנית התעמלות הרמונית.

במחקר השתתפו 39 אנשים מתל אביב ורעננה, שהתנדבו להשתתף במחקר וחתמו על טופס הסכמה מדעת. שישה עשר נבדקים השתתפו בתוכנית התעמלות הרמונית, 16 נבדקים השתתפו בתוכנית כושר גופני ו-7 אנשים לא השתתפו בפעילות גופנית. נבדקי המחקר עברו מבדקי גמישות (Back Saver Sit and Reach), יציבה (Wii Balance Board), ושיווי משקל דינמי (Y Balance Test), וענו על שאלון תשומת לב וערנות גופנית, בריאות ורווחת חיים.

לאחר 3 חודשים, קבוצת האנשים שלא היו פעילים הראו ירידה בשיווי המשקל הדינמי של רגל שמאל ($p = 0.043$), הציון המשוקלל של שאלון הבריאות ורווחת החיים ירד ($p = 0.009$) וכן מדדי בריאות ספציפיים.

בקבוצת הכושר לא נמצאו הבדלים ביכולת הגמישות. מספר הנפילות במבדק שיווי המשקל הדינמי ירד ($p = 0.017$, $d = 0.42$). הם שיפרו את היציבה בעיניים עצומות על משטח רך בכיוון קדימה/אחורה ($p = 0.006$) וכן את מהירות הממוצעת של הסטייה במצב הזה ($p = 0.023$). הציון המשוקלל של הבריאות ורווחת החיים שלהם עלה ($p = 0.015$), וכן מדדי בריאות ספציפיים. מצד שני, נראתה ירידה ברווחת החיים החברתית ($p = 0.038$).

בקבוצת ההתעמלות הרמונית הנבדקים שיפרו את הגמישות ($p = 0.00$, $d = 0.62$), את שיווי המשקל הדינמי ($p = 0.001$, $d = 0.60$), והקטינו את מספר הנפילות ($p = 0.017$, $d = 0.42$). הם שיפרו את מדדי היציבה הסטאטית בעיניים פקוחות על משטח קשיח ימינה / שמאלה וקדימה/אחורה ($p = 0.047$ בשניהם), ובעיניים פקוחות על משטח רך קדימה/אחורה ($p = 0.005$) וימינה / שמאלה ($p = 0.032$), רק אחרי 6 חודשים. שיפור בתשומת הלב והערנות הגופנית נמצא בקרב הנבדקים מקבוצת ההתעמלות הרמונית שנשארו 12 חודשים בתוכנית ($p = 0.006$).

המחקר הראה את החשיבות של הפעילות הגופנית לתפקוד, בריאות ורווחת חיים, ואת הסיכון בהתנהגות יושבנית בגיל המבוגר. הנבדקים שהשתתפו בפעילות גופנית שיפרו את מדדי שיווי המשקל, היציבה, הבריאות ורווחת החיים, בעוד שבקרב הלא פעילים נראתה ירידה במדדים אלה. בהשוואה בין סוגי האימון, כל קבוצה שיפרה היבטים שונים של התפקוד, הבריאות ורווחת החיים. התעמלות הרמונית שיפרה את הגמישות ושיווי המשקל הדינמי יותר מאשר כושר גופני. יש לבדוק את הממצאים בתנאים רגילים, ללא המגבלות עקב התפרצות מחלת הקורונה.

**גבי לנדלר-פרדו, מיכל לוי קרן, רינת ארביב אלישיב, יהודית וינברגר,
ללמוד להיות אמפתי. הגברת המודעות להתנהגויות אמפתיות
באמצעות למידה מבוססת סימולציה**

מחקר זה בחן את יעילות הלמידה מבוססת סימולציה (SBL) בשיפור הבנת האמפתיה בקרב סטודנטים להוראה. המחקר כלל 232 משתתפים בקורסים המשלבים לימודי אמפתיה עם סדנאות סימולציה.

המתודולוגיה כללה: זיהוי דפוסים אמפטיים בסרטוני סימולציה בתחילת ובסוף הקורס; שימוש במחווון מבוסס על מודל דפוסים אמפטיים בתקשורת בין-אישית (EPIC); השוואה עם הערכות של מומחי תוכן בתחומי האמפתיה והפסיכולוגיה ומנחי סימולציה מנוסים ששימשו כמומחים קליניים; ושאלה פתוחה שביקשה מהסטודנטים לתאר ביטויי אמפתיה.

תוצאות המחקר הראו כי שילוב SBL עם הוראת אמפתיה, תוך שימוש במחווון ייעודי, מהווה כלי יעיל לשיפור יכולתם של סטודנטים לזהות ולהבין דפוסים אמפטיים. ממצאים אלו מדגישים את הפוטנציאל של SBL בהכשרת מחנכים להתמודדות עם אתגרי העתיד בעולם דינמי ומשתנה.

4. פרשת ילדי תימן: מחאה, נרטיב, יצירה

יו"ר: לילי גלזנר

לפרשת ילדי תימן מיקום כפול בחברה הישראלית. מרבית הזמן הפרשה מצויה בשולי התודעה הקולקטיבית, כצל מרחף, "נוגע לא נוגע". בד בבד, מאז פרסום "הסקופ" בהעולם הזה (1967), מפעם לפעם הפרשה מתפרצת אל מרכז התודעה, בתביעה לקבל הכרה מלאה וייצוג הולם במרחבים הציבוריים. במושב המוצע נציג מחקרים העוסקים בייצוגים ספרותיים של הפרשה וכן בייצוגים הפוליטיים שלה. בחלק המוקדש לדיון נבקש להזמין את הקהל לצאת עימנו מן המחקרים הללו אל חשיבה משותפת, כיצד אפשר להנכיח את הפרשה ולתווך אותה במרחב החינוכי.

סיגל עוזרי-רוייטברג,

נרטיבים קאונטר-גמוניים ועיכולם בשדה החינוך

במחקר שערכתי על המחאה בפרשת ילדי תימן, זיהיתי וניתחתי אותה, כמחאה של "עדה" כנגד "מדינה". המשמעויות הפרשניות השונות והמשתנות שקיבלו מושגים אלו וחוסר הסימטריה העצומה שביניהם, באו לידי ביטוי בנרטיבים המנוגדים שסיפרו את סיפור הפרשה. הנרטיב המדינתי, שבא לידי ביטוי בדוחות ועדות הבדיקה/החקירה שהקימה המדינה; ונרטיבי-נגד שסיפרו משפחות הילדים ויוצגו לרוב ע"י ארגוני המוחים. הוויכוח בין הנרטיבים השונים הוא הן על 'העובדות היבשות' והן על המסקנות המשתמעות מהן, וויכוח זה מפצל גם את המחקר האקדמי בנושא. אולם, מרבית העוסקים בפרשה מסכימים כי מדובר בטרדיה נוראה, שחשפה מחדלים, פטרונות ואף גזענות שחוו משפחות העולים בעתה. לאור תביעות המוחים להכרה, עולה השאלה שאבקש לדון בה והיא מדוע ואיך לעסוק בנרטיבים קאונטר-גמוניים בכיתה?

שרון גבע,

פרשת ילדי תימן: בדיון ומציאות

עניינה של ההרצאה הוא דיון במקור היסטורי מוקדם במסגרת פרשת ילדי תימן, הספר עורי צפון ובואי תימן מאת רות צוקר, שראה אור בישראל בשנת 1963. העלילה המרכזית של הרומן עוקבת אחרי סיפור אימוץ של תינוקת בת תימן בידי ישראלית ותיקה. על אף שהוצג כבדיון, היה מבוסס באופן גלוי על הביוגרפיה של המחברת. אמנם פרשת ילדי תימן טלטלה ומטלטלת את החברה בישראל, אך הספר נדחק לשולי ספרות המחקר בנושא או נעדר ממנה, וכן מפרסומים אחרים בנושא. ההרצאה תעמוד על חשיבותו ההיסטורית לחקר פרשת ילדי תימן ותציע הסבר להשתקתו, לרבות על ידי פעילים ופעילות במאבק להכרה ציבורית בפרשה זו.

לילי גלזנר,

מה אספר לילדה: פרשת ילדי תימן ביצירתו של ארז צדוק

ההרצאה השלישית במושב תבקש להאיר את אפשרות תיווך הפרשה לגילאים הצעירים, באמצעות הקומיקס של ארז צדוק, נשאר מאחור (2013). יצירתו של צדוק משיבה אותנו אל ימי המעברות ומתמקדת בדמויותיהם של שני אחים, במערכת היחסים שביניהם ובחידת היעלמותו של האחד. צדוק אינו פותר את החידה, אלא הוא מזמין את הקוראות והקוראים להסיק את מסקנותיהם. בחינת המהלך הרטורי של היצירה, תעשה באמצעות היבטים רלוונטיים מן המחקר הפסיכולוגי העוסק באחאות. וכן, באמצעות שני המושגים שהטביעה בתיה שמעוני בעקבות בכטין, כרונוטופ הגאולה וכרונוטופ הסף, מושגים הממקמים את הסיפור האחאי למול הנרטיב הציוני.

5. חדש/ישן: מה למדנו מהוראה מרחוק?

יו"ר: אורן צמח

שירלי הר-צבי (הכהן), עינת פולק, מיקי עופר-ירום ועטרה פישר, "הזום נוח אבל מפספסים את המפגש" - שביעות רצון מלמידה מקוונת או משולבת בקורס התאמה למטפלים במערכת החינוך

זה כארבעה עשורים מאפשר הקורס "התאמה לעבודת מטפלים במערכת החינוך" (להלן ייקרא "קורס התאמה") קבלת רישיון קבוע לעבודה כמטפלים במערכת החינוך והעסקה במערכת זו. בכל שנה מתקיימים ברחבי הארץ כ-25 קורסים הכוללים 150 שעות לימוד, ולומדים בהם כ-800 לומדים. הקורס נועד לסייע בפיתוח הזהות המקצועית של המטפלים במערכת החינוך ובהרחבת הידע, תפיסות חינוכיות וכלים הנדרשים לעבודה במערכת, בתוך כדי יצירת שפה משותפת בין מטפלים לצוות החינוכי. עד כה לא נערך מחקר מעמיק בהתייחס ל"קורס התאמה" בכלל ולשביעות הרצון של המטפלים בקורס בפרט.

עד שנת תש"ף הועבר הקורס פנים אל פנים (פא"פ) במוסדות הלימוד, אך בעקבות הקורונה השתנה אופן הלמידה, והקורס נלמד באופן משולב (היברידי) ובשנת תשפ"א באופן מקוון מלא. בשאלוני המשוב בסיום השנה, שהועברו מטעם משרד החינוך, נראה היה כי מידת שביעות הרצון בשנת תש"ף הייתה גבוהה יותר, כאשר המטפלים למדו באופן משולב, בהשוואה לשנת תשפ"א, שבה למדו באופן מקוון בלבד. עלתה ההנחה שבשנת תשפ"א הייתה מידת שביעות הרצון נמוכה יותר, כיוון שהמטפלים לא נפגשו פא"פ והיו חסרות להם אינטראקציה בין-אישית, תקשורת בין עמיתים ותמיכה חברתית, אך טרם נערך מחקר שיבהיר נושא זה. עם זאת, מטפלים חדשים רבים פנו למשרד החינוך וביקשו להירשם ללימודים בקורס מקוון מלא. עד כה לא נערך מחקר מעמיק שיבדוק את המרכיבים של שביעות הרצון של הלומדים ב"קורס התאמה" מהלמידה המקוונת בקורס משולב ובקורס מקוון מלא.

בשנת תשפ"ב נפתחו 25 קורסי התאמה, ורק אחד מהם היה מקוון מלא (למטפלים מהפריפריה): באחד ממוסדות הלימוד נפתחו במקביל שני קורסי התאמה שלהם אותם תכנים ומרצים: אחד משולב, ואחד מקוון מלא. מחקר זה נערך במוסד לימוד זה, והשתתפו בו 48 לומדים. המחקר הוא מחקר משולב (mixed method). החלק הכמותי היה מבוסס על שאלון שפותח על-ידי סאן ושות' (Sun et al., 2008), והוא כלל שאלון שביעות רצון מסביבה מקוונת. החלק האיכותני כלל ראיונות חצי מובנים עם מסיימי הקורס. מטרת המחקר הייתה לבחון את המרכיבים השונים לשביעות הרצון בקרב לומדים ב"קורס התאמה" משולב ומקוון מלא.

ממצאי המחקר העידו כי בקבוצה שלמדה באופן מקוון מלא שביעות הרצון מהלמידה באופן מקוון, הייתה גבוהה באופן מובהק מהקבוצה שלמדה באופן משולב. המרואיינים בקבוצה זו, הדגישו שיקולים כמו נוחות וניצול יעיל של משאבי הזמן וכן אפשרות להתפנות לצרכים אישיים ולצורכי הבית והמשפחה. מנגד, הקבוצה שלמדה באופן משולב, ציינה את חשיבות המפגש פנים אל פנים הן בפן הלימודי והן בפן החברתי. הם הדגישו כי נוצרו קשרים חברתיים ומקצועיים, שלטענתם לא היו נוצרים באותו אופן בלמידה מקוונת. מחקר זה עוסק במטפלים המרגישים לעיתים קרובות בידוד בתוך המערכת החינוכית וקורס פא"פ מאפשר להם מקום מפגש ללמידת עמיתים, לשיח ולשיתוף של החוויה הטיפולית הייחודית במערכת החינוך.

מניתוח רגרסיה היררכית (Hierarchic Regression) שבחנה מהם המנבאים המשמעותיים לשביעות הרצון מהסביבה המקוונת בשתי הקבוצות, נמצאה מובהקות למדד "מאפייני לומדים" ומובהקות גבולית למדד "מאפייני מרצים". כלומר שביעות הרצון של המטפלים מהסביבה המקוונת עלתה ככל שהם גילו אחריות גדולה ללמידה, הצליחו להיות מרוכזים וקשובים למרות היסחי הדעת השונים בביתם, וככל שהמרצים היו נגישים ויצרו עימם אינטראקציות משמעותיות.

אירית לוי פלדמן, עדי שרעבי, "על הבמה" ו"מאחורי הקלעים" של הלימודים מרחוק

מטרתו של המחקר להציג את עדותם ולבחון את עמדותיהם של מרצים וסטודנטים במכללה בכל הנוגע לפעילות המתרחשת בקורסים מקוונים. באופן ספציפי המחקר בחן (1) את עדותם, דעתם והעדפותיהם של המשיבים בנוגע ללמידה/הוראה מרחוק גם ביחס ללמידה/הוראה פא"פ, ולמינון המועדף לשילובה בלמידה היברידית. (2) את עדותם, דעתם והעדפותיהם של המשיבים בנוגע לפעילות מאחורי הקלעים של הלמידה מרחוק (קרי: מה נעשה לא באופן פורמלי) וכן את תפיסתם ביחס להשפעתה השלילית של פעילות זו. (3) את הגורמים המנבאים העדפה ללמידה/הוראה מרחוק עבור כל קבוצה. ביחס לשאלות 1 ו-2 נבחן גם הקשר בין התפיסות וההעדפות לבין מסוגלותם האישית ללמידה/הוראה מרחוק, וכן עבור הסטודנטים הקשר למסוגלות אקדמית.

במחקר השתתפו 242 סטודנטים ו-94 מרצים. כלי המחקר הוא שאלון כמותי שרוב חלקיו חוברו למחקר (למעט שאלון מסוגלות אקדמית).

הממצאים התייחסו להבדלים בין הקבוצות (סטודנטים ומרצים) ולהבדלים בתוך תת קבוצות בתוכם (עבור סטודנטים: מגדר, תואר, שנת לימוד, עם ובלי ל"ל והפרעת קשב; עבור מרצים: מגדר וגיל).

מן הממצאים עולה העדפה של סטודנטים בהשוואה למרצים ליותר למידה מרחוק. סטודנטים לתואר ראשון מעדיפים יותר למידה מרחוק מעמיתיהם לתואר שני. סטודנטים בשנה ב' בתואר ראשון ובתואר שני מעדיפים יותר למידה מרחוק מעמיתיהם. בקרב המרצים ככל שהגיל עולה ההעדפה ללמידה מרחוק יורדת. עוד נמצא כי ככל שמידת השליטה בלמידה מרחוק של הסטודנט/ההוראה מרחוק של המרצה גבוהה יותר, כך הוא מעדיף ללמוד/ללמד מרחוק ובמינון גבוה יותר. רק בקרב סטודנטים לתואר ראשון נמצא כי ככל שתפיסת המסוגלות האקדמית גבוהה יותר כך העדפתו ללמידה מרחוק והמינון שלה גבוהים יותר.

לעדותם של המשיבים הפעילות מאחורי הקלעים במפגשים מקוונים מתקיימת באופן בינוני-גבוה, אך היא רבה יותר בשיעורים מקוונים בהשוואה לשיעורים פא"פ. ההשפעה השלילית של הפעילות מאחורי הקלעים נתפסה על ידי מרצים וסטודנטים כבינונית בלבד, לצד זאת המרצים חשבו שלפעילות מאחורי הקלעים השפעה שלילית רבה יותר מאשר הסטודנטים. ההשפעה השלילית הנמוכה ביותר נמצאה ביחס לציון הסטודנט. נמצא כי סטודנטים בשנה ב' בקרב סטודנטים בתואר ראשון ובתואר שני (בנפרד) רואים פחות השפעה שלילית מעמיתיהם (שנים א' ו-ג' בתואר ראשון ושנה א' בתואר שני). נמצא שככל שמידת השליטה של הסטודנט בלמידה מרחוק והמסוגלות האקדמית גבוהה יותר/וביחס למרצים ככל שמידת השליטה בהוראה מרחוק גבוהה יותר, כך הסטודנט/המרצה תופס את מידת ההשפעה השלילית של הפעילות מאחורי הקלעים כנמוכה יותר באופן כללי וביחס לכל אחד מההיבטים שנבחנו למעט כאמור ציון הסטודנט.

באמצעות רגרסיות היררכיות לבחינת ניבוי, עלה כי המשתנה שתרם באופן בולט להעדפת למידה/הוראה מרחוק בקרב סטודנטים ומרצים בהלימה הוא המסוגלות העצמית ללמידה/הוראה מרחוק.

לממצאים השלכות יישומיות משמעותיות מאוד הנוגעות ללמידה היברידית.

הערה: לכותבות תרומה זהה למחקר.

יפתח רון, אורלי וקנין, מאיה וולקן, מרסיה הוניג, אנגי גייקובס, חוויית ההכשרה מרחוק של מטפלים באומנויות בעתות משבר

למידה והתמחות בסביבה מקוונת לרוב אינם טבעיים לתהליכי הכשרת מטפלים באומנויות, שהתבססו רובם ככולם על הכשרה מקרוב, פנים אל פנים, בשילוב למידה סדנאית וחוויתית. המעבר ללמידה מקוונת ולמידה היברידית בעתות משבר (מגפת הקורונה, מלחמת "חרבות ברזל"), היווה שעת כושר לבחון סוגיות מרכזיות בהכשרת מטפלים באומנויות מרחוק ובהתמחות (עבודה מעשית) בטיפול באומנויות מרחוק.

המחקר הנוכחי מנסה לבחון מה ניתן ללמוד מן המעבר ללמידה מרחוק על חווית הכשרת המטפלים בתחומי ההכשרה השונים, ועל ההתמחות מרחוק במסגרות העבודה המעשית השונות? לפיכך, מטרת המחקר הנוכחי הנה זיהוי המאפיינים של חווית הלמידה מרחוק וחווית ההתמחות מרחוק, בהכשרת מטפלים באומנויות, בתוכניות ההכשרה השונות (ביבליותרפיה, טיפול באומנות, טיפול בתנועה, טיפול בפסיכודרמה), ודיון בהשלכות של מאפיינים אלו על חווית ההכשרה ואיכותה.

המחקר יציג עיבוד איכותני של 24 ראיונות עומק עם סטודנטים שלמדו בתוכניות השונות להכשרת מטפלים באומנויות, במכללת סמינר הקיבוצים, בלמידה און ליין ולמידה היברידית, בעתות משבר (מגפת הקורונה, מלחמת "חרבות ברזל"). הממצאים שיוצגו מתייחסים להיבטים הבאים: (1) חוויה של התהוות הלומד והתהוות קבוצת הלומדים בהכשרה מרחוק של מטפלים באומנויות, בהיבטים של המפגש עם האומנות, יצירת קשר בין אישי ותוך אישי, ביטויי עצמי וקשב רגשי. (2) חווית הלמידה בקורסים התיאורטיים ובקורסים בעלי אופי סדנאי, תוך התמקדות בדמיון ושוני בחווית ההכשרה בתחומי הטיפול השונים (ביבליותרפיה, טיפול באומנות, טיפול בתנועה, פסיכודרמה). (3) חווית ההתמחות מרחוק במסגרות העבודה המעשית השונות, תוך התמקדות ביחסי מטפל מטופל.

הממצאים שופכים אור על המורכבות, המגבלות, המחירים והרווחים במעבר להכשרת מטפלים באומנויות מרחוק, ומחדדים את הצורך בחשיבת עומק על תהליכי הכשרה והתמחות שאינם מתקיימים במפגש פנים אל פנים. ממצאי המחקר פותחים כר פורה לדיון בהשפעות הלמידה מרחוק על הכשרת מטפלים באומנויות, באפשרויות ההתמודדות ובאתגרי השמירה על איכות ההכשרה, במרחב של קשב למציאות הפנימית, האישית והקבוצתית של הלומדים.

קטיה רוזנברג, גבי לנדלר-פרדו, תלמה פלורנטיין, קהילת למידה טריאדית בגן הילדים - שלושה מודלים של התנסות מעשית בהכשרת גננות

מחקרים המתמקדים בהכשרה לגיל הרך מראים כי מתן הזדמנויות לפרחי הוראה לעסוק בחוויות הוראה אותנטיות בשטח, כגון התנסות מעשית במסגרת גן הילדים, יכולה לשפר את מוכנותם לתפקיד (בן-הרוש ואורלנד-ברק, 2019; Hollins, & Warner, 2021). תוכנית "אקדמיה-כיתה/גן" אשר החלה לפעול בהיקף מצומצם בשנת הלימודים תשע"ו הפכה את ההתנסות המעשית לגרעין המרכזי בהכשרה (רמ"א, 2018). לדגם הבסיסי של התוכנית התווסף לפני מספר שנים דגם חדש, "קהילת אקדמיה כיתה/גן". בעוד שהדגם הראשוני "אקדמיה כיתה/גן" מתאפיין במשולש כוחות הכולל גננת מכשירה, מדריכה פדגוגית ופרח הוראה, דגם "קהילת אקדמיה כיתה/גן" ניתן לאפיין כמעגל כוחות, הפועל כקהילה לומדת בהובלתה של המדריכה הפדגוגית מהמוסד המכשיר. שילוב של גורמים אלה יחד לקהילה מאפשר לסטודנטים להיחשף לנקודות מבט מגוונות, לדילמות, לקשיים ולאתגרים שעולים מן השטח אשר נתפסים כרלוונטיים לכל חברות הקהילה (מופ"ת, 2021).

המחקר הנוכחי עוסק בהשוואה של שלושה מודלים של התנסות מעשית בגן הילדים: מסורתית, תכנית "אקדמיה גן" ו"קהילת אקדמיה גן" ומבקש ללמוד על תרומתם להשתלבות פרחי הוראה בגן, ועל מוכנותם לאוטונומיה מקצועית. המחקר משולב והוא כולל חלק כמותי - מענה על שאלון הניתן לכלל הסטודנטים של שנה ג' הלומדים במחלקה לגיל הרך, וחלק איכותני - ראיונות חצי מובנים עם ארבע מדריכות פדגוגיות, שמונה גננות ושמונה סטודנטיות המייצגות כל אחד מדגמי ההתנסות המעשית.

ממצאים

המחקר נמצא בשלב מתקדם של ניתוח הנתונים. הממצאים והמסקנות יוצגו בכנס.

מקורות

- מופ"ת, יחידת מו"פ התנסות בהוראה - "אקדמיה-כיתה" (2021), מסמך אסטרטגי: אתגרים, מטרות ויעדים.
- <https://academia-kita.macam.ac.il/wp-content/uploads/2021/11/%D7%9E%D7%A1%D7%9E%D7%A-%D7%90%D7%A1%D7%98%D7%A8%D7%98%D7%92%D7%99-%D7%9E%D7%95%D7%A4-%D7%94%D7%AA%D7%A0%D7%A1%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%90%D7%94-%D7%90%D7%A7%D7%93%D7%9E%D7%99%D7%94-%D7%9B%D7%99%D7%AA%D7%94.pdf>
- הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (2018). התוכנית אקדמיה - כיתה: ממצאי מחקר הערכה בשנים תשע"ו-תשע"ז. משרד החינוך
- Ben-Harush, A. and Orland-Barak, L. (2019), "Triadic mentoring in early childhood teacher education: the role of relational agency", International Journal of Mentoring and Coaching in Education, Vol. 8 No. 3, pp. 182-196. <https://doi.org/10.1108/IJMC-10-2018-0055>
- Hollins, E. R., & Warner, C. K. (2021). Evaluating the clinical component of teacher preparation programs (report). National Academy of Education Committee on Evaluating and Improving Teacher Preparation Programs.

גליה רן כשכש, אורית שלח ענבר, אדם הישראלי,

רואים קרוב רואים רחוק - מקומה של ההתנסות המעשית בגיבוש תמונת עתיד מקצועית בקרב פרחי הוראה

תפיסת עתיד, על פי סג'נר (Seginer, 1988), מורכבת מתוכניותיו, משאיפותיו, מציפיותיו ומחששותיו של הפרט באשר לאירועים אפשריים בתחומי חיים שונים בעתידו הקרוב והרחוק. נורמי (Nurmi, 1991; 2005) וסג'נר (Seginer, 1988, 2000; 2009) התייחסו לדימוי שהפרט מבנה לגבי עתידו הכללי, כמו גם לעמדות ולהתנהגויות אשר מובילות אנשים ליצור ציפיות לעתיד, להציב מטרות ושאיפות, ולתת משמעות אישית לאירועים עתידיים. הגדרות אלו מדגישות היבטים קוגניטיביים המבנים דימוי של העתיד לצד היבטים רגשיים (Seginer & Mahajna, 2004).

מחקרים מעטים בחנו את תפיסת העתיד של פרחי הוראה. המחקר הנוכחי מבקש לצמצם פער זה. מטרת המחקר הינה לאפיין את "תמונת העתיד" של סטודנטיות לחינוך, בדגש על מקומה של ההתנסות המעשית בגיבוש תפיסות עתיד אלו, באמצעות מתודות מחקר איכותניות. בתוך כך, נעשתה אבחנה בין סטודנטיות המתנסות במסגרת תכנית אקדמיה כיתה (יומיים בשבוע באותה המסגרת) וכאלה המתנסות במתכונת מסורתית (יומיים בשבוע במסגרות שונות). למחקר חשיבות רבה בעת הזו, המאופיינת במחסור במורים המשפיע על איכות המורים וההוראה, על טיב הלמידה ועל הישגי התלמידים (הכנסת, 2023). המחקר הנוכחי, הבוחן את "תמונת העתיד" של סטודנטיות להוראה עשוי להניח תשתית לזיהוי הגורמים אשר יובילו אותן לגבש זהות מקצועית איתנה בתחום ההוראה. בהמשך לכך, עשויים ממצאי המחקר לשמש כר אימפרי בעבור מוסדות להכשרת מורים המבקשים לפתח תכניות התערבות שייעודן צימצום תופעת הנשירה של מורים ממערכת החינוך.

משתתפות: כ-9 (מתוך 12) סטודנטיות בשנתן השלישית של התואר הראשון בפקולטה לחינוך במכללת סמינר הקיבוצים. כמחציתן מתנסות במסגרת תכנית אקדמיה-כיתה במחלקה לחינוך יסודי ומחציתן מתנסות במתכונת מסורתית במחלקה לחינוך מיוחד.

כלי המחקר: לטובת המחקר גובש פרוטוקול ראיון חצי מובנה. שאלות עוגן לדוגמא: 1) ספרי על עצמך, 2) ספרי על חוויות ההתנסות בהוראה במסגרת החינוכית, ו-3) ספרי על תכניות העתיד שלך.

הליך: הליך ניתוח הראינות התבסס על ניתוח התוכן של היל (Hill, 2012; Hill & Thompson, 1997; Hill, et al., 2005) - המחקר האיכותני בהסכמה (Consensual Qualitative Research; CQR), במטרה לזהות תמות וקטגוריות בתוכן, תוך בחינת זיקות אפשריות ביניהן.

ממצאים: ניתוח הנתונים העלה כי משתתפות המחקר, למרות שנמצאות בשלב המעבר מהלימודים להוראה בפועל, אינן עושות שימוש מושכל במושג קריירה ובמשתני כחלק מתהליכי הבחירה המקצועית. כך לדוגמא, המושג "תמונת עתיד" הטומן בחובו תכנון של העתיד הרחוק אינו מוכר להן ואיננו משמש אותן לטיוב המעבר. זאת ועוד, ניכר הבדל בין סטודנטיות הלומדות במחלקה לחינוך יסודי ומתנסות במתכונת של אקדמיה כיתה (יומיים בשבוע באותה מסגרת חינוכית) המדווחות על "תכנון קריירה לינארי" - התפתחות בהוראה בתוך אותה מסגרת חינוכית, לעומת סטודנטיות במחלקה לחינוך מיוחד המתנסות במתכונת מסורתית (יום בשבוע במסגרת חינוכית של החינוך המיוחד ועוד יום במסגרת חינוכית הקשורה בהתמחות), המדווחות על "תכנון קריירה רחב" - התפתחות בתחומים מקצועיים משיקים להוראה, כמו טיפול וייעוץ.

פרק הדין יתייחס לגורמים המקדמים תכנון קריירה בקרב פרחי הוראה הנמצאים בשלבי סיום התואר והמעבר לשדה החינוכי, ולמקומו של המושג קריירה ומשתניו בשלבים אלו בתכניות הכשרת מורים.

מירי יוחנה, מוניקה לוי,

חיבור בין תיאוריה לפרקטיקה - הזדמנות למורים לעתיד

סטודנטים להוראת אנגלית כשפה זרה הלומדים במכללות לחינוך, לומדים בתוכניות הכוללות תיאוריות רבות על הוראה לצד פרקטיקות הוראה ואסטרטגיות למידה. מרבית ההסברים והדוגמאות ניתנים על ידי המרצים או המדריכים הפדגוגים, אך רובם נשארים ברמה התיאורטית ואינם מקושרים ישירות ליישום בשטח.

בנוסף, המציאות בבתי הספר אינה תמיד מאפשרת לסטודנטים להתנסות באופן תדיר או באופן שיאפשר להם ליישם את הנלמד במכללות. כתוצאה מכך, בוגרי המכללות עלולים להיכנס לתפקידי הוראה כשהם לא מספיק מוכנים, או להחליט שלא להיכנס להוראה בכלל.

לפני כארבע שנים, התחלנו ביישום מודל חדש, (APK, Accessing Prior Knowledge) בקורס "דרכי ההוראה" בשנה ג' במחלקה לאנגלית, על מנת לתת מענה לאתגרים הנ"ל. APK מבוסס על מיקרו-הוראה (micro-teaching) ותהליכי הוראה רפלקטיבית אשר מאפשרים חיבור של תיאוריה לפרקטיקה באמצעות עבודת עמיתים שיתופית, הוראת עמיתים, רפלקציה ומשוב (קומארי, 2014).

משתתפי המחקר הינם 33 סטודנטים להוראת אנגלית כשפה זרה, בשנתם השלישית מתוך ארבע במכללה, אשר עברו שנתיים בתוכנית ההכשרה למורים וצברו ידע וחשיפה לתיאוריות רבות. הניסיון והידע שנרכשו הינם נקודת המוצא שלנו במודל ה-APK.

ע"פ מודל ה-APK, בשלב הראשון התלמידים מתבקשים לשתף פעולה עם עמיתיהם כדי לתכנן ולהכין פעילויות הוראה המבוססות על הידע והנסיון שרכשו עד כה. לאחר מכן הם מלמדים את עמיתיהם (micro-teaching) ומקבלים משוב מהם וגם מאיתנו, המרצים שלהם. תהליך זה מאפשר לנו להבין מה הסטודנטים כבר רכשו ומה עוד נוכל להרחיב להם. נתון זה מאפשר לנו לדייק את ההוראה שלנו ולצמצם פערים ככל האפשר אצל הסטודנטים שלנו.

הנתונים במחקר זה נאספו ע"י שאלונים PRE ו-POST אשר נאספו לפני ואחרי עבודה על נושאים הנלמדים בקורס שנבדקים במחקר זה. המשתתפים מלאו את השאלון לפני שהם התחילו את התהליך. לאחר שהנושא הורחב ונלמד לעומק בהמשך השיעור, או בשיעור שאחריו, הם התבקשו למלא את שאלון ה-Post, בו התבקשו המשתתפים להשלים משפט רפלקטיבי על התהליך.

הממצאים הכמותיים מצביעים על שינוי בתפיסת המשתתפים בנוגע להוראת מיומנויות שונות, ושיפור בהבנת הידע שלהם בנוגע להוראתם. בנוסף, עולה כי יש מיומנויות שחלק מהסטודנטים מרגישים יותר בטוחים ביכולתם אותן, ולעומתן יש מיומנויות אחרות שחלק מהסטודנטים לא הרגישו שיש להם את הידע או את היכולת המספקת לפני שעברו את התהליך. עם זאת, לאחר התנסות במודל APK בנושא ספציפי, הסטודנטים דיווחו שהם מרגישים יותר בטוחים ביכולות שלהם. לדוגמה: בהוראת הבנת הנקרא, יש עליה בביטחון שהמשתתפים מרגישים Pre-N=3, Post N=18.

הממצאים האיכותניים מצביעים על שיפור בביטחון העצמי של הסטודנטים, בכך שהם מרגישים יותר מוכנים להיכנס לכיתה וללמד מיומנויות שונות. לדוגמא, באשר להוראת אוצר מילים נאמר, "feel confident teaching" it באופן כזה או אחר, ע"י מספר רב של משתתפים N=18.

בהרצאה יוצג מודל ההוראה APK, והשפעתו על הרגשת המסוגלות של פרחי ההוראה בכיתותינו ע"י הממצאים הכמותיים והאיכותניים.

שלומית עופר, לילך שליט, טלי רונן,

גלוי וסמוי בזהות המקצועית: מהתנסות תנועתית לחשיבה והמשגה

הידע הפדגוגי האצור אצל מורות ומורים ותיקים הינו מורכב, רב-פנים, ומתייחס לסוגים מגוונים של ידע, ביניהם - הגלוי והסמוי, הגופני (embodied) והצהרתי, הפרוצדורלי וההקשרי.

בעולם התנועה מקבלים סוגי ידע אלה אפיונים ייחודיים עקב היותו של תחום הדעת עצמו מאופיין במתח שבין *נוכחות מלאה* במהלך הלמידה/הביצוע, לבין היותה של אותה נוכחות תנועתית *רגעית ובת-חלוף*. תכונות אלה מאתגרות עוד יותר את האפשרויות להתבוננות, חזרה ורפלקסיה, ומזמנות תהליך של שהייה, חיפוש, התמקדות וניסוח - הן לגבי מעשה ההוראה גופו והן לגבי התשתית הרעיונית בבסיסו.

בניסיון למקד, להבהיר ולארגן תשתית מושגית בסוגיות הנוגעות להוראה ולמידה של מחול והוראתו, נאספו ממורות-מורי בי"ס למחול, אשר לימדו בו בין השנים תשע"ה - תשפ"א (2014-5 - 2020-1), מושגי יסוד אשר נתפסו על ידן-ם כמרכזיים ומשמעותיים בפדגוגיה של הוראת מחול. אסופה זאת, שפורסמה כ"מילון מושגים אמנותי-פדגוגי" חולקה לשתי קטגוריות: 'מרחבי ידע אמנותי' ו'ארגז כלים פדגוגי'.

אוצר זה של 'ידע תוכן פדגוגי' (Pedagogical Content Knowledge) מניח את התשתית למפגש בפורמט סדנאי. על בסיס *התנסות בלמידה תנועתית-חוויתית המותאמת לכל* נצא להתבוננות אישית בתהליך הלמידה, ומשם לבירור והגדרה שינועו בין ההמשגה הפרטית אל שיח בין-אישי וזיהוי המשותף. כך יהוו המושגים המוצעים באסופה בסיס לבירור קשרים אפשריים בין רכיבי הזהות המקצועית-אישית של משתתפי הסדנה, כמכשירי מורות-ים, ובין סוגי הידע המגוונים והייחודיים לתחומי הדעת השונים.

סבב שני - הצגת מחקרי מרצים

7. אני ואתה נשנה את העולם: דיאלוג בהתהוות

יו"ר: רותם אליהו

איילת ויצמן, גורן גורדון,

רובוט חברתי כמנחה דיונים בקורס חשיבה מיחשובית

המטרה המרכזית של המחקר היא לבחון את היתכנותו ויעילותו של רובוט חברתי כמנחה דיונים קבוצתיים בתחום חשיבה מיחשובית בקורסים אקדמיים לאוכלוסייה של אנשי חינוך.

חשיבה מיחשובית היא פדגוגיה חדשנית שנוספה לאחרונה במדינות רבות לתוכנית הלימודים בכיתות גן-י"ב, וגם בישראל החלו לשלבה בשנים האחרונות בשכבות גיל שונות. כתוצאה מכך, נוצר צורך בשיטות יעילות להכשרת מורים שאין להם רקע קודם בתכנות או מדעי המחשב לשילוב הפדגוגיה בהוראה. בהקשר הקורס "חשיבה מיחשובית", שנלמד במסגרת התואר השני בטכנולוגיה בחינוך, לרובוט יש תפקיד כפול: מצד אחד הוא משמש כיישום של חשיבה מיחשובית עבור הסטודנטים הלימודים, ומצד שני הוא מאפשר להרחיב את יכולת המרצה לנהל דיון משמעותי בקבוצות בכיתה. בנוסף, ההוראה בשיטה זו מהווה מודלינג עבור הסטודנטים להוראה המשלבת טכנולוגיה חדשנית בכיתה.

רובוטים חברתיים הם כיום מוצרים יקרים יחסית. הרובוט המשמש למחקר זה פותח במעבדת הסקרנות של פרופ' גורן גורדון, כמוצר שבעתיד יהיה ניתן להדפיסו במדפסת תלת מימד בבתי ספר, ולהשתמש בו כדי להקל על עבודת המורה בכיתה. לכן המחקר שבוצע במכללה הווה גם הזדמנות לבחינת המוצר והערכתו.

במסגרת המחקר התקיימה אינטראקציה בין 2 רובוטים חברתיים לבין 2 קבוצות של 5 סטודנטים, במקביל לקבוצת בקרה של סטודנטים שהונחתה על ידי המרצה בקורס.

המחקר כלל שני מפגשים פנים אל פנים במהלך חודש אפריל 2022. בכל אחד מהמפגשים הכיתה חולקה למספר קבוצות, חלקן ביצעו פעילות עם הרובוט והאחרות ביצעו אותה פעילות ללא הרובוט. תוכן הפעילות היה חלק מתוכנית הלימודים הרגילה בקורס "חשיבה מיחשובית".

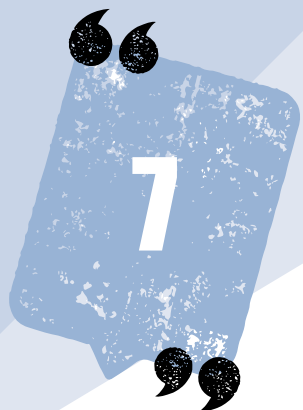
הסטודנטים יודעו לגבי המחקר וניתנה להם הבחירה אם להשתתף בו או לא. המחקר הותר לביצוע על-ידי ועדת האתיקה של מכללת סמינר הקיבוצים והמדען הראשי של משרד החינוך.

כלי המחקר כללו שאלון עמדות אישי של הסטודנטים כלפי הרובוט (לפני ואחרי ההנחיה), שאלוני עמדות קבוצתיים, ומפגשים מצולמים בוידאו של כל הקבוצות.

ניתוח הממצאים מעלה כי נוצר דיון משמעותי בנושא חשיבה מיחשובית בכל הקבוצות, אולם הדגשים בדיון היו שונים. בעוד שבקבוצת הבקרה העמיקו במענה לשאלות על עקרונות חשיבה מיחשובית, בקבוצות הניסוי ההתנהלות מול הרובוט הייתה המוטיב המרכזי ועוררה דיון מטה-קוגניטיבי המעריך את ביצועי האלגוריתם של הרובוט. בנוסף, הממצאים מראים הבדל משמעותי באווירה במהלך הדיון בין שתי קבוצות הניסוי.

ברמת המרצה והסטודנטים ההשתתפות במחקר הייתה הזדמנות להתנסות בתהליך פיתוח כלי טכנולוגי חדשני, במקביל להתנסות בשיח מול רובוט חברתי, שהוא יישום של חשיבה מיחשובית. אתגרים טכניים ופדגוגיים שעלו במהלך ביצוע הפעילות עם הרובוט היוו הזדמנות לדיון מטה-קוגניטיבי ביתרונות וחסרונות של רובוטים חברתיים מסוגים שונים, והערך המוסף שלהם להוראה בכיתה.

אנו מקווים להמשיך ולחקור את הנושא כדי ללמוד על ההשפעה של למידה בהנחיית רובוט על האפקטיביות של דיונים קבוצתיים בכיתה ובהכשרת מורים.

אביב פינס, חגי קופרמינץ,

יצירתיות בכיתה - תפיסות מורים ואסטרטגיות הוראה

חוקרים רבים מצביעים על פער בין העיסוק המחקרי ארוך השנים ביצירתיות והשילוב בפועל של יצירתיות בבתי הספר. כדי להסביר פער זה מצביעים, בין השאר, על הקושי של מורים להגדיר ולזהות יצירתיות, על הקושי שלהם לתרגם את הרצון לטפח יצירתיות לאסטרטגיות הוראה, על ההתנגשות שהם חשים בין יצירתיות וחתירה להישגים לימודיים, ובאופן כללי על היעדר הכשרה מתאימה בתחום. המחקר הנוכחי עוסק בפער זה, במטרה לבחון את תפיסות המורים בנושא, ומתוך כך להבין את היצירתיות הקיימת והפוטנציאלית בכיתה. המחקר ביקש לבחון כיצד המורים מגדירים ומזהים יצירתיות בהקשר החינוכי, ובאילו אופנים הם משלבים יצירתיות בשיעורים השונים.

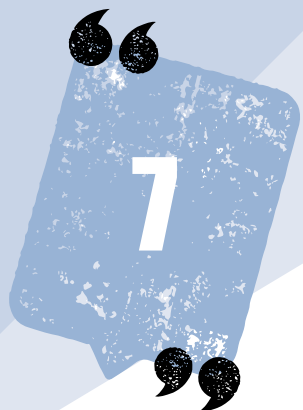
המחקר נערך בגישה איכותנית ועשה שימוש בראיונות ותצפיות. המחקר התקיים בשני חלקים - בבית הספר הראשון השתתפו במחקר 5 מחנכות, שעברו ראיונות, ונערכו 21 תצפיות. בבית הספר השני השתתפו במחקר 17 מורות, ונערכו 20 תצפיות במגוון גילאים ותחומי דעת.

ממצאי המחקר מראים כי בהיבט התיאורטי, מתקבלת תמונה דומה לזו העולה מהספרות, של קושי בהגדרת המושג ותרומתו לעשייה חינוכית. אולם, ההיבט הפרקטי מצייר תמונה שונה: המורות ידעו לתת דוגמאות לרגעי יצירתיות, בעיקר בשולי הלמידה, ובהקשרים ייעודיים או מיוחדים, גם אם לרוב לא הגדירו זאת במונחים של יצירתיות. הן הפגינו ביטחון, ידע מעשי ושליטה באסטרטגיות הוראה שבמצבים מסוימים הובילו לרגעי יצירתיות.

שלושה עקרונות מרכזיים עלו מתוך ניתוח רגעים אלה: 1. עוגן פדגוגי - ההקשר החינוכי, או מטרה חינוכית; 2. ביטוי אישי ייחודי - ההזמנה לתלמיד לבטא את עצמו, עולמו, אופיו, יכולותיו, דעתו או העדפותיו, בסגנונו ובדרכו; 3. חידוש - ההזמנה ליצור דבר מה מקורי (ביחס ללומד) שלא היה קיים קודם לכן, בין אם תוצר, רעיון, תובנה. עקרונות אלה הובילו למודל יצירתיות בחינוך, אשר עליו ניתן למקם אירועים שונים, על פי תמהיל המרכיבים השונים בהם, כאשר השילוב של השלושה יחד מהווה את הליבה של רגעי יצירתיות בחינוך.

המודל המוצע במחקר יכול לתרום להגדרת יצירתיות בהקשר חינוכי, אשר תהיה ברורה ושימושית לחוקרים ולמורים. המודל מורכב משלושה מרכיבי יסוד שעלו מתוך עבודתן של המורות, ואשר לגביהם יש למורות ביטחון, ניסיון וידע מעשי. בו בעת, המודל מתיישב עם הגדרות יצירתיות מקובלות ומתקשר עם מאפיינים שעולים במחקרים עדכניים של יצירתיות בחינוך.

המודל עשוי לסייע למורים להמשיג ולכוון את אפשרויות הפעולה שלהם, לשילוב יצירתיות בחינוך בצורה רלוונטית אורגנית וברורה להם, וניתן לעשות בו שימוש לתכנון שיעור, מיפוי מהלך שיעור, תהליכי משוב וקבלת החלטות תוך כדי עבודה.

מרב בדש,

אפקטיביות השימוש במודל לפיתוח שיח מורה-תלמיד בשיעורי אנגלית: מי מדבר? כמה? ומתי?

שיח כיתתי הינו מרכיב מרכזי בהוראה, המפתח מיומנויות תקשורת ומקדם אינטראקציה בין המורה לתלמידים בשיעורי אנגלית כשפה זרה בבתי הספר. אחת הדרכים לפיתוח שיח כיתה היא שימוש בתבנית ה IRF ; תבנית נפוצה המשמשת לניתוח שיח מורה-תלמיד הכוללת שלושה חלקים: פניית המורה (I) the teacher's initiation (I) לכלל הכיתה או לתלמיד מסוים; תגובת התלמידים לשאלת המורה (R) student response (R), והתייחסות המורה כתגובה לתשובת התלמיד (F) follow-up (F).

מטרת מחקר זה היא לזהות תבניות שיח מסוג IRF במהלך אינטראקציה כיתתית, ואופן השימוש בהן, ולבדוק מהן הסיבות לשילוב אלמנטים משפת האם בתבנית השיח.

27 כיתות תיכון ברחבי הארץ נצפו במהלך שיעורי אנגלית לאורך השנים 2022-2023, בכל כיתה היו בין 20-40 תלמידים וכל שיעור הועבר על מורה שונה להוראת אנגלית כשפה זרה. כלל התצפיות שוכתבו וכל התבניות של שיח כיתתי מופו וסומנו. בנוסף, נערכו ראיונות חצי-מובנים עם שבעה מהמורים שנצפו, על מנת לאסוף מידע נוסף בנוגע לשימוש בשפת האם במהלך השיח הכיתתי, המידע נאסף וקוטלג לתמות.

ממצאים מראים שמורים נוטים לעשות שימוש נרחב, אך לא בהכרח יעיל, בתבניות ה-IRF במטרה לקדם את השיח בכיתה. שימוש נרחב בתבניות שיח מצביעות על חוסר איזון בין נפח דיבור מורה ודיבור תלמיד; שימוש רב בשפת האם המקטין את מידת השימוש באנגלית של תלמידים; ויצירת שיח מוגבל וקטוע המתאפיין בתקשורת לא אותנטית ומוגבלת. השלכות פרקטיות, מיומנויות ואסטרטגיות הוראה מוצעות עבור מורים ובעלי מקצוע בשדה החינוכי.

יפעת פילון, איל רבין, ישי מור,

כשירות מורים ותלמידים בעולם רווי בינה מלאכותית

בינה מלאכותית (AI), ובינה מלאכותית יוצרת בפרט (GenAI), חודרת במהירות לכל היבט בחינוך, ומניעה התפתחות מואצת של האופן בו אנו עובדים, משחקים ולומדים. כחלק מהמאמץ להתאים את ההוראה, הלמידה וההערכה לעידן הבינה המלאכותית יש צורך להגדיר מהי "כשירות בינה מלאכותית" (Ng et al. 2021) ומה הם מאפייני הידע, המיומנויות, הערכים והגישות הנדרשות ממורים ותלמידים בעידן רווי בינה המלאכותית במסגרת החינוך הבית ספרי.

ניסוי 'כשירות מורים ותלמידים בעולם רווי בינה מלאכותית' שם לו למטרה לפתח ולתקף מסגרת תיאורטית ופרקטית לכשירות בינה מלאכותית המותאמת למורים ותלמידים. שאלות המחקר הן: מהי כשירות בינה מלאכותית? מהן המיומנויות, הידע, הערכים והגישות הנדרשות ממורים ותלמידים בעידן רווי בינה מלאכותית? באמצעות אילו פרקטיקות ניתן להשיגה? כיצד ניתן להעריך את רמת הביצוע של המורים והתלמידים?

הניסוי נערך בשיתוף 43 מורים ומנהלים המלמדים מקצועות מגוונים ב-14 חטיבות ביניים המייצגות את כלל המגזרים בחברה הישראלית, בדגש על שותפות אקדמיה שדה ויצירה משותפת של חוקר-מורה (DC-RPPs). שיתוף הפעולה בין חוקר למורה מדגיש את החשיבות של מעורבות המורים בתהליך העיצוב, תוך הבטחת המעשיות של המסגרת והתאמה לפרקטיקות חינוכיות בעולם האמיתי. הניסוי פעל במתודולוגיית מחקר עיצוב חינוכי (Design Based Research): זיהוי אתגרים, פיתוח פתרונות מבוססי בינה מלאכותית, שנועדו להתמודד עם אתגרים אלו והתערבות איטרטיבית בסביבה חינוכית והערכה.

ממצאי המחקר מעידים על מודל כשירות בינה מלאכותית הכולל 4 מיומנויות ייחודיות לבינה מלאכותית: זיהוי מנגנוני בינה מלאכותית ואופן פעולתם; שימוש יעיל ומושכל בבינה מלאכותית; תפקוד אתי בתחום הבינה המלאכותית; שימוש יוזם ויוצר ערך בבינה מלאכותית. כל מיומנות בנויה ממספר תחומים. המודל מתעמק גם ברכיבי הידע הערכים והגישות. כמו כן, במסגרת הניסוי פותח ותוקף יחד עם מורים מודל בשלות למיפוי, הערכה ותכנון תהליך פדגוגי של הוראת הכשירות. המחקר מדגיש את ההכרח להכין את המורים והתלמידים גם יחד לנווט בנוף חינוכי רווי בינה מלאכותית, כמו גם את הצורך באינדיקטורים להערכה ובמודלים של הטמעה.

הניסוי התקיים במסגרת המכון למחקר יישומי של בינה מלאכותית באגף המחקר והפיתוח של משרד החינוך, מינהל חדשנות וטכנולוגיה, ובשותפות עם המזכירות הפדגוגית, יחידת התקשוב והטכנולוגיה ומינהל עובדי הוראה. המכון הוקם כחלק מהאסטרטגיה של הטמעה רחבה, אחראית ובת קיימא של בינה מלאכותית ברחבי מערכת החינוך במטרה לנצל את הפוטנציאל האדיר של בינה מלאכותית להגברת הרלבנטיות של החינוך בעידן של שינויים מהירים. המכון עוסק בתהליכי הוראה, למידה והערכה, כמו גם בתהליכי ידע ומינהל, שתומכים בעשייה החינוכית.

8. "אנחנו בית-ספר של אנשים שבורים"

יו"ר: רות מזרחי-שטלמן

מלחמת חרבות הברזל אשר פרצה בשביעי לאוקטובר 2023, יצרה אתגרים חינוכיים רבים עבור מערכת החינוך הישראלית כולה, אך בפרט עבור בתי הספר הממוקמים ברשויות המקומיות בנגב המערבי ("עוטף עזה"). מנהיגות חינוכית בעתות משבר דורשת מצוותי החינוך מיומנויות וידע השונים מהותית מאלו הנדרשים מהם בימי שגרה. באזורים שונים בעולם בהם מתקיימים מצבי קונפליקט, חירום ומשבר, ילדים ומבוגרים כאחד רואים בבתי הספר מקומות מפלט, למידה ונתיב ליצירת עתיד טוב יותר. אולם, בעוד שהתחושה היא שבעקבות משבר בית הספר צריך להחזיר את הדברים למצבם ה"נורמלי" מהר ככל האפשר, כמעט כל משבר מביא לפחות רמה מסוימת של טראומה עבור כל מי שהיה מעורב בו או הושפע ממנו דבר המשפיע על תהליכי הלמידה השגרתיים. בהקשר של השביעי באוקטובר, כלל הקהילה החינוכית בעוטף עזה, מצוותי החינוך ועד התלמידים חוו טראומה. ממחקרים על קהילות חינוכיות לאחר אסון, ניכר כי הובלת קהילת בית ספר לאחר משבר כרוכה בפעולת איזון עדינה בין הדבקות בשגרת הלימודים לבין התמקדות בטיפול בטראומה הרגשית והחברתית.

מושב זה יציג עבודה מחקרית התנדבותית שנעשתה על ידי חוקריות התכנית לתואר שני במנהל וארגון מערכות חינוך עם אחת הרשויות הגדולות בנגב המערבי אשר נפגעה קשות בשביעי לאוקטובר. מחקר איכותני זה מתבסס על ראיונות עם צוותי חינוך וניהול, ותצפיות בבתי הספר הארעיים שנבנו עבור המפונים מאזורי הלחימה. המחקר בחן את האופן בו צוותי החינוך מבינים את זהותם ותפקידם בעתות משבר. בנוסף, שאלנו מהן הפרקטיקות אותן מיישמים צוותי חינוך וניהול במצב עקירה ואסון? באמצעות ידע מבוסס שדה וספרות תיאורטית המחקר אפשר דרכי פעולה יישומיות להתמודדות של מערכת חינוכית בזמן עקירה ומשבר. מתוך עבודה זו נציג ארבעה מחקרים מרכזיים אשר מציגים ממדים שונים על סוגיית החינוך בזמן משבר.

שוש לשם,

זהות מקצועית של צוותי חינוך בעתות משבר

תמר חן-לוי,

"להתכופף מבלי להישבר": פרקטיקות חוסן של צוותי ניהול במצבי אסון וחירום

שרי אלפי-ניסן ורות מזרחי-שטלמן,

"לקחת שליטה על החיים": נרטיבים של קהילות חינוך בעת עקירה

ענבל גוטמן ורוני משה,

תפקידים של צוותי חינוך בשמירה על תחושת שייכות וקהילתיות בקרב אוכלוסיות מפונות בזמן חירום

גדי ביאליק,

סיכום דיון ותובנות

9. מה חדש אצלנו בחצר? מגוון דרכי הוראה

יו"ר: אחלאם ענאבוסי

אדיב גל,

האקתון כמקדם הוראת STEM

"בבית ספר יסודי בצפון ישראל הוחלט לאמץ את הגישה של הצורך "בחשיבה מחוץ לקופסה" בהוראת המדעים (Zucker, 2021) כחלק מאימוץ גישת STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) ולהתנתק מהוראת המדעים הקונבנציונלית המתמקדת בהוראת, חוקים, תיאוריות, מודלים וחישובים (in education), ולהתנתק מהוראת המדעים הקונבנציונלית המתמקדת בהוראת, חוקים, תיאוריות, מודלים וחישובים (Klopfer & Aikenhead, 2022; Kloser et al., 2018). החלטה זו נבעה מתוך ההבנה שהוראת מדעים על פי עקרונות גישת ה-STEM תהפוך למשמעותית, רלוונטית ומרתקת עבור התלמידים (Bungum & Mogstad, 2022). לכן, הוחלט על אימוץ רעיון האקתון בהוראת השיעור בז אדום בקרב תלמידי כיתות ה' וזאת למרות ששילוב האקתונים במערכת בבתי ספר יסודיים הוא דבר יחסית חדש ופחות מוכר (Garcia, 2022).

האקתון בבית הספר התרכז במציאת פתרון הומני, אקולוגי וטכנולוגי בכל הנוגע לקונפליקט בין הבז האדום, מין מקומי, למיינה המצויה, מין פולש, סביב הקינון בתיבות הקינון. לכן, מספטמבר 2022 עד פברואר 2023, התלמידים התכוננו להאקתון. ההכנה כללה מספר שלבים, ושיאה בפעילות האקתון שנמשכה בין השעות 12:00-20:00. בדומה להאקתונים אחרים, את התלמידים ליוו אנשי מקצוע מתחום הצפרות, אנשי טכנולוגי ואנשי חינוך.

הקשר המחקר

המיינה נחשב למין פולש על פי הספרות האקולוגית המקצועית (Holzapfel et al., 2006). יחד עם זאת, בדיקה של מין פולש לא יכולה להתבצע רק מנקודת מבט אקולוגית, כי מין פולש כולל נקודות מבט שונות, מה שהופך את הדיון בנושא זה למורכב (Inglis, 2020; Kopnina, 2020). לכן, מתוך הבנה שהמיינה לא אשמה בהיותה מין פולש, אלא רק בני האדם אשמים בהבאת המין לישראל, ומתוך הבנה שפעילותם של ילדים צעירים בפרייקטים למיגור מינים פולשים עלולה לגרום לשימוש בביטויים פוגעניים ועידוד גישות שליליות כלפי מהגרי עבודה (Ram, 2019), מטרת ההאקתון היתה לבסס פתרון הומני, אקולוגי וטכנולוגי בכל הנוגע לקונפליקט בין הבז האדום למיינה המצויה סביב תיבות קינון.

מטרות המחקר

לבחון כיצד תלמידי כיתות ה' העריכו את מודל ההאקתון כחוויית למידה על פי גישת הוראה שאימצה את עקרונות ה-STEM.

מתודולוגיה

גישת המחקר היא בעיקרה גישה איכותנית המשלבת גם היבטים תיאוריים כמותיים. במחקר זה נעשה שימוש בארבעה כלי מחקר דבר שאפשר ליצור טריאנגולציה של כלי מחקר (Mostafavi, 2021). טריאנגולציה זו מאפשרת קבלת תשובה מכמה זוויות מבט שונות. כלי המחקר בהם נעשה שימוש במחקר זה כוללים שאלון פתוח, ניתוח ציורים, קבוצות מיקוד ושאלון כמותי.

ממצאים עיקריים

האקתון סיפק הזדמנות לטפח חינוך STEM. הוא קידם למידה מעשית, בניית צוות והעברת ידע בין עמיתים. האקתון סיפק פלטפורמה לתלמידים להפגין את כישוריהם, ללמוד מעמיתיהם ולקבל משוב ממנטורים ומומחים. האקתון יצר הזדמנות לתלמידים לעסוק בלמידה התנסותית, מה ששיפר את חוויית הלמידה שלהם.

יעל חקשוריאן, דורי אוריין, ערן שפירא, ללמוד, לחקור, לשחק וליצור - תהליך למידה מבוססת פרויקטים בסמינריונים מעשיים

מטרת ההיצג היא להציג את גישת הלמידה והחקר היישומי בסמינריוני פרויקטים הנערכים בתכנית לתואר שני בטכנולוגיה בחינוך. ההיצג יכלול הצגה של תהליך בניית הפרויקטים בגישת PBL (Project Based Learning) והיצגים של מדגם תוצרים מהסמינריונים בנושאים של: "וידאו אפ" - שילוב וידאו בהוראה; סטודיו מייקרוס; פיתוח סביבת למידה מבוססת משחק. בהיצג נראה דוגמה לפרוטופוליו רפלקטיבי של הסטודנטים שמלווה אותם לאורך התהליך.

במהלך הסמינריון מושם דגש על עבודה מעשית בצוותים לייצוג המידע הפדגוגי והתוצרים בדרכים מגוונות: טקסטים, סרטונים, תמונות וסאונד ואף תוצרים פיזיים. פיתוח והפקה של התוצר הסופי דורש מהסטודנטים מיומנויות מסדר חשיבה גבוה, כגון פיתוח מיומנויות של לומד עצמאי, הבניית ידע, למידת חקר, שיתופיות, הסקת מסקנות ופתרון בעיות מורכבות (רוזנפלד, 2017).

מסלול היצירה במהלך הסמינריון כולל שלושה שלבים מרכזיים: תכנון וחקר, למידה פעילה באמצעות פיתוח והדגמה של התוצרים (שפייזר, 2017).

להלן פירוט השלבים:

תכנון. בשלב תכנון התוצר, נדרשו הסטודנטים להגדיר את המאפיינים הבאים: תחום הידע, קהל היעד, מטרות פדגוגיות ומיומנויות שילמדו. בשלב זה נערכה הנחיה קבוצתית ופרטנית בשילוב של ייעוץ מקצועי ולמידת עמיתים. נערכה היכרות והתנסות ביישומים טכנולוגיים שונים, כגון תוכנות לפיתוח תוצרים אינטראקטיביים ותוכנות לעריכת סאונד, וידאו וגרפיקה והיכרות עם מייקינג.

פיתוח. פיתוח תוצר דיגיטלי כרוך במערך עשיר של מיומנויות וידע, כמו חשיבה מערכתית, פתרון בעיות, כישורי אמנות ועיצוב, כתיבת סיפורים, עיצוב אינטראקטיבי וחשיבה לוגית וכישורי תכנות (Salen, 2007). בשלב הפיתוח התבצעה למידה שיתופית ועבודת חקר בקבוצות בליווי ותמיכה של מנחי הסמינריון. התוצר הסופי הוא מארז דיגיטלי ליחידת הלימוד או התוצר הכולל אתר אינטרנט והנחיות לפעילות פדגוגית או להפעלת התוצר. תוצרים נוספים הם מסמך תכנון, מסמך בדיקות ומסמך הנחיות למורה/מנחה הפעילות.

הדגמה של תוצרים. בשלב זה הסטודנטים הציגו את התוצרים שלהם בפני עמיתיהם לקורס, וקיבלו משוב עמיתים. שלב נוסף בפיתוח תוצרים דיגיטליים הוא שלב הבדיקות (play test). בשלב זה הסטודנטים בודקים תוצרים של סטודנטים אחרים בקורס בהתאם להנחיות במסמך הבדיקות שכתבו הסטודנטים בשלב הקודם כחלק ממשוב העמיתים.

דנה שחייני, פרחי וקסמן, מיכל ציון,

השקפות המורים על פדגוגיה מוטת עתיד כחלק מהוראה מבוססת-חקר בביולוגיה מולקולרית במעבדות ביולוגיה בתיכון

שילוב פעילויות הנדסה גנטית וביולוגיה מולקולרית בהוראה מבוססת חקר פתוח הוא תהליך חדשני וייחודי המתרחש בבתי הספר התיכוניים בישראל מאז 2018.

הוראת חקר הינה שיטת הוראה קונסטרוקטיביסטית, המדגישה את התפיסה שידע אינו מועבר ישירות מהמורה לתלמיד, אלא נבנה באופן פעיל על ידי התלמיד עצמו. ישנן מספר רמות של תהליכי הוראת חקר אשר נבדלות זו מזו במידת העצמאות של הלומד, במידת ההנחיה שהוא מקבל מהמורה ובעומק ההבנה שלו במהלך החקר.

התוכנית הזו משולבת כחלק מלימודי הביולוגיה של תלמידי כיתות יא' ו-יב'. הטמעה של התוכנית הזו מזמנת לתלמידים הזדמנויות להתנסות בטכניקות ובפרקטיקות מעבדה בתחום. התוכנית מאפשרת להם להתמודד עם המושגים המופשטים של העולם המולקולרי, ומאפשרת להם להתייחס לשאלות שנמצאות כיום בחזית המדע, ובכך להפוך את הלמידה שלהם לרלוונטית למאה ה-21. מטרת המחקר הייתה לבחון את השקפותיהם של המורים לגבי האופן שבו פעילות חקר בנושא ביולוגיה מולקולרית בתיכון יכולה לשלב ולקדם פדגוגיה מכוונת עתיד. פדגוגיה זו היא מודל צופה פני עתיד המבוסס על שישה עקרונות המעניקים השראה ללמידה במערכת החינוך. פדגוגיה זו מתמקדת בצרכים הרלוונטיים ביותר עבור תלמידי המאה ה-21.

המחקר נערך על ידי ניתוח ראיונות חצי מובנים עם מורים המעורבים בתכנית זו ועל ידי צפייה בימי השתלמות של מורים. התוצאות מצביעות על כך שתוכנית זו מקלה על קידום מיומנויות חקר פתוח ומאפשרת יישום של עקרונות פדגוגיה מוטת עתיד. המחקר שלנו הראה ששילוב טכנולוגיות מולקולריות במעבדת הביולוגיה של בית הספר התיכון נושאת פוטנציאל גדול בקידום פדגוגיה מוטת עתיד כחלק מההוראה המבוססת על חקר פתוח.

המחקר הנוכחי הראה שלהכנסת טכנולוגיות מולקולריות למעבדת הביולוגיה בתיכון יש פוטנציאל גדול להוראת חקר פתוח ולקידום פדגוגיה מוטת עתיד. מתוך ניתוח דברי המורים על תהליך ההוראה שלהם, נראו ביטויים המיישמים עקרונות פדגוגיה מוטת עתיד. זה מחזק את המסקנה שלנו שתוכנית המשלבת ביולוגיה מולקולרית היא הזדמנות להעביר את עקרונות פדגוגיה מוטת עתיד.

עם זאת, נותרו כמה אתגרים, כגון התאמת דרישות תכנית הלימודים כדי להתאים לתהליך הוראה מסוג זה. אתגר נוסף הוא פיתוח מקצועי של מורים בהקשר של חקר פתוח בכלל, כמו גם על הספציפיות של ניסויים בביולוגיה מולקולרית וכפלטפורמה לשילוב פדגוגיה מוטת עתיד. בעתיד נשלב עקרונות של פדגוגיה מוטת עתיד באופן של הוראה מפורשת בהשתלמויות המורים. תוכניות פיתוח מקצועי עתידיות יהיו הזדמנויות מצוינות לעשות זאת.

אירים אלקחר, דפנה גן ונועם גבע,

תרומת למידה במכוונות עצמית של תלמידים, מורים ומומחים להתמודדות עם אתגרים סביבתיים עכשוויים בחממה האקולוגית בעין שמר: חקר מקרה

למידה במכוונות עצמית (Self Regulated Learning - SRL) היא גישה חדשנית, המטפחת לומדים עצמאיים בעלי חשיבה ביקורתית ומערכתית ומעודדת אזרחות סביבתית. במחקר זה נבחנה תרומת למידה כזו בחממה האקולוגית הלימודית עין שמר, בדגש מדע אזרחי. המחקר בחן את דרכי הביטוי של SRL ומשמעותם החברתית-סביבתית לכל אחד מהשותפים ללמידה: תלמידי תיכון, מורים ומומחים מהאקדמיה וההתעשייה. המחקר התמקד בעקרונות פדגוגיים המטפחים למידה במכוונות עצמית: אותנטיות, חשיבה ביקורתית, למידה פעילה, ולמידה שיתופית. במחקר האיכותני בגישת חקר מקרה התבצעו ראיונות עומק עם חמישה-עשר משתתפים.

הממצאים מלמדים שבקרב התלמידים, SRL יצר מוטיבציה ללמידה, טיפח סקרנות, חיזק רלוונטיות לחיים, חיזק הבנה וידע סביבתיים, טיפח אמפתיה לסביבה והוביל לשינוי התנהגותי סביבתי חלקי; התלמידים חיזקו את תחושת המסוגלות שלהם להתמודד עם אתגרים באמצעות סיוע לפתרון בעיה מהעולם האמיתי, ולקחו אחריות על תהליך הלמידה. בקרב המורים, הנחייה בגישת SRL עודדה אותם לגמישות מחשבתית, ולהעמיק בידע מדעי ופדגוגי עדכני. בעבודתם עם המומחים, הם רכשו מיומנויות מדעיות חדשות ושכללו תפיסות מדעיות. כמו התלמידים, המוטיבציה והסקרנות שלהם התחזקו. המורים ציינו סיפוק מתרומת הלמידה לתלמידיהם. בקרב המומחים, הנחייה בגישת SRL סיפקה להם מרחב ייחודי ליישם רעיונות חדשים, הזדמנות להיחשף לרעיונות חדשניים ויצירתיים של בני-נוער, שחשיבתם אינה מוגבלת בחסמים של חינוך כלכלית או ניסיונות עבר כושלים; הם הפיקו סיפוק מהקניית ידע מדעי ומהקניית ערכים חברתיים-סביבתיים לבני הנוער.

הממצאים מלמדים על התרומה הייחודית של כל אחד מהמשתתפים (תלמידים, מורים ומומחים) לתהליכי הלמידה השיתופיים. התלמידים התאפיינו בחשיבה החופשית ממגבלות, המאפשרת להם להציע רעיונות ראשוניים וחדשניים. המומחים מתאפיינים בהיכרות אותנטית ומומשכת עם האתגרים הסביבתיים "בעולם האמיתי". בנוסף, הם מביאים ידע מקצועי ומחזקים את תחושת האותנטיות בלמידה, המקנה לתלמידים ולמורים מוטיבציה. המורים התאפיינו ביכולת לתווך בין המומחים לתלמידים באמצעות הנגשת ידע מדעי לתלמידים, טיפוח דרכי עבודה מתאימות לתלמידים ולמומחים. בנוסף, המורים ניהלו את תהליך הלמידה, באופן שטיפח מוטיבציית למידה בתלמידים גם כאשר עלו קשיים, תוך הדגשת דרישות אקדמיות, ולמידה עצמאית יעילה.

המחקר מציע מודל ייחודי לעבודה בחינוך סביבתי בגישת SRL שבה שותפים משתתפים מעולמות שונים שלרוב אינם נפגשים (תלמידים-מורים ומומחים). תהליכי למידה שיתופיים כאלה המתמקדים באתגר סביבתי מהעולם האמיתי יכולים להיות מיושמים במסגרות חינוכיות נוספות (פורמליות ובלתי פורמליות). המחקר יכול לסייע לארגונים ומומחים מהאקדמיה המחפשים דרכים מגוונות לפתרון אתגרים סביבתיים ולקדם את מחקריהם המדעיים באמצעות שיתוף פעולה חינוכי. המחקר מציע דרכים לעידוד מוטיבציה ללמידה ולהוראה, ולטיפול מקצועי של מורים בחינוך הסביבתי.

יו"ר: מאיה פנחסי

חן שפירא,**דמוקרטיה אומרת: תערוכה במוזיאון על התפר, ירושלים, הסוקרת מחאות והפגנות בישראל מאז שנות השבעים**

מציע הרצאה של כ-15 דקות בליווי מצגת המתארת מחקר/תערוכת צילום שערך כמה שנים על מחאות, אי ציות והתנגדות בדמוקרטיה הישראלית. זהו מחקר חזותי, אשר הסתכם עד כה בשתי תערוכות, הראשונה בגלריה של הפקולטה לחינוך ובאתר ספקטרום של המחלקה לתקשורת וקולנוע והשניה עתידה להיפתח בקרוב במוזיאון על התפר בירושלים. מצורף טקסט קצר המתאר את התערוכה העכשווית:

דמוקרטיה אומרת

מחאה, התנגדות ואי ציות אזרחי ישראל. תערוכה במוזיאון על התפר

הצלמים המשתתפים: גדעון אגז'ה, אור הדר, תומר אסייג, תומר אפלכאום, אמיר גולדשטיין, נתן דביר, ברק היימן ואילון לוי, פבל וולברג, מאיר ויגודר, דפנה טלמון, ורדי כהנא, אביר סולטן, ענת סרגוסטי, עוזי פורת, הדס פרוש, מיקי קרצמן, שמואל רחמני, אלדד רפאלי, יסמין שטינמץ ומיה בן דוד.

מניפה של קשרים והקשרים נפרשת בתערוכה המציגה מופעים של מחאה, התנגדות ואי ציות אזרחי בישראל מאז שנות השבעים ומציעה כמה פרספקטיבות ונקודות מבט למחשבה מחודשת על משמעותם החברתית והפוליטית הצפייה ברצף התצלומים ובאירועים שהם מתעדים משקפת את האפקטיביות של מחאות, יכולתן לחולל שינוי והשפעתן על המציאות, ומזמנת התבוננות בשינויים התפישתיים והטכנולוגיים החלים על צילום, תיעוד וייצוג, כמו השתתפות פעילה של צלמים במחאות. התערוכה עומדת על האפקט התקשורתי והממד התודעתי של הצילום, אשר הופך במהלך השנים למרכיב אינטגרלי באקט ההפגנה והמחאה. בחינת אופני הפעולה המגוונים של הצלם והכלים העומדים לרשותו, משקפת אסטרטגיות שונות של פעולה ומעלה מחדש שאלות לגבי תפקידו ושליחותו של האמן/הצלם, ומערכת היחסים שבין המדיום - לבין המסר.

ולטר בנימין מזהיר מפני אסתטיזציה של הפוליטי. הוא חוזה את סכנת גיוס הדימויים החזותיים לצרכי תעמולה בשירות הפשיזם כך שעוצמתם האסתטית תשמש לייפוי והסוואת מנגנונים דכאניים וסמכותניים. בנימין קורא, מנגד, לפעול לפוליטיזציה של האסתטי: שימוש ביקורתי ומודע פוליטית באמנות בכדי לעורר את החושים ואת המחשבה.

התצלומים בתערוכה מציגים צדדים שונים של הפוליטיקה ושל הפרקטיקה של צילום מחאות, המעידים על גבולות חופש הביטוי והפעולה. באמצעות חיבור של נקודות מבט מגוונות, התצלומים מתחקים אחר היבטים חברתיים ואקטיביסטיים של המחאות, חושפים את שפתן החזותית ואת מידת ההשפעה שלהן, בעודם משקפים גם תהליכי התפרקות של סולידריות וערבות הדדית בחברה הישראלית.

יערה שילה, איריס בן דוד הדר,

נסתובבה כל היום עד אשר נמצא מקום: המציאות המשברית הפוליטית בישראל והשפעתה על מסגרות החינוך לגילי לידה עד שלוש

בעשור האחרון מדינת ישראל חווה משבר פוליטי מתמשך. מערכות הבחירות מתקיימות בזו אחר זו ומובילות לאי ודאות פוליטית המשליכה על פעילותה הפרלמנטרית של הממשלה והכנסת. פוליטיקאים פועלים לקידום ושימור כוחם האלקטורלי, באמצעות שילוב שיקולים אסטרטגיים בתהליך קבלת ההחלטות לצד שיקולים מקצועיים.

במקביל, מערכת החינוך לגילי לידה עד שלוש עוברת גם היא בעשור האחרון תהליך פיתוח וארגון מחדש לצורך מתן מענה דחוף למצוקות האקוטיות עמן היא מתמודדת כמו המחסור בכוח אדם ובמיוחד בכוח אדם איכותי, הגברת נגישות וזמינות המסגרות.

מטרת מחקר זה היא לסקור את התהליכים שהתרחשו בזירה הפוליטית במערכת החינוך בגיל הרך ולבחון את האופן בו המשבר הפוליטי השפיע עליהם. תחילה, מובאת סקירה של המשבר הפוליטי והאופן בו פועלת הכנסת לקידום מדיניות חברתית וחינוכית, סקירה של המשבר במערכת החינוך לגיל הרך וחשיבותה של מערכת החינוך לגיל הרך כחלק מהמערכת האקולוגית אליה משתייכים פעוטות וילדים בגיל הרך.

נערך ניתוח תהליכים, במסגרתו נבחנו תופעות המתרחשות בתחום הפוליטי והחברתי לאורך תקופות זמן ארוכות שנסקרו ב-19 מסמכים הכוללים פרוטוקולים של הכנסת, דוחות, ניירות עמדה ופרסומים במדיה.

ממצאי המחקר מוצגים בשלושה היבטים: הסדרה - יישום נורמות ניהול, תקינה ופיקוח, הרחבה - הזמינות של המסגרות לגילי לידה עד שלוש ונגישותן, והעברה - העברת הסמכות על מסגרות לידה לשלוש משרדי ממשלה שונים. עבור כל היבט מוצגים מהלכים שהתרחשו בעשור האחרון והאופן בו המצב הפוליטי השפיע עליהם. ממצאי המחקר מאפשרים להעריך באופן ברור את השלכות המשבר הפוליטי על המשבר במערכת החינוך לגיל הרך ולאתר את המהלכים הפוליטיים שסייעו או עיכבו אותו.

חשיבות ממצאי המחקר מתחזקת לאור מצב המלחמה אליו נקלעה ישראל ב-7 באוקטובר שערערה את יסודות מערכת הגיל הרך באזורי הלחימה.

מימי חסקין,

ואיש לא בא (טל ניצן) - התגובה השירית לשבעה באוקטובר

הטראומה האסונית של השבעה באוקטובר יצרה תגובה שירית ענפה ומורכבת. ההרצאה תציג ותסקור דגמים שונים של התגובה הספרותית לטראומה, על פי מודל חמשת שלבי האבל של קובלר-רוס (הכחשה, כעס, מיקוח, דיכאון, קבלה), תוך חלוקה לקטגוריות שונות:

- א. שירה שעוסקת בקוצר ידה של השפה העברית לתיאור הזוועה (דפנה שן);
- ב. שירה זועמת שמפנה אצבע מאשימה לכיוון האחראי לאסון (שולמית אפפל);
- ג. אומנות הלם - שירה שנוקטת בתיאורים פלסטיים ומתארת באופן גרפי את האסון (רוני סומק);
- ד. שירה שמשחזרת את האירועים, מתעכבת על פרטי הזוועה ומשתהה עליהם (טל ניצן);
- ה. החיים על החרב - שירה שמתבוננת נכוחה בחיי המלחמה של החברה הישראלית (מיה לוי ירון);
- ו. "השיטה פרחת" - שירה שמתוממת על עצם הימשכותם של החיים (רות נצר);
- ז. שירה ככוח מרפא (גבי ברזל).

עומרי יבין,

לקחנו את חאן יונס, הגיע תור פאריז - בעקבות 'מילים נרדפות' של נדב לפיד

עוד בימים שבהם ההיאחזות בנרטיב הציוני הייתה בשיאה ולוותה בהפניית עורף מוחלטת לכל מה שאיננו מכאן, ניהלו רבים מגיבורי הספרות הצברים רומן סמוי עם הארץ האחרת, שהצטיירה כמושא לתשוקתם הבלתי ממומשת. המעניין הוא שגם מאוחר יותר, כאשר גוברת תשוקתו של הגבר הישראלי אל הארץ האחרת והוא מחליט לממשה, הוא עושה זאת בחסות הנרטיב הציוני. כך אלכסנדר אברמוב, גיבור הרומאן 'מינוטאור' של בנימין תמוז, מתקשה להתנער מסממני הלאומיות המיליטריסטית ומביא עמו לארץ האחרת את המולדת שאינה מניחה לו לממש את אהבתו לאישה שבניכר. אותות הלאומיות המיליטריסטית שאותן נושא עמו הגבר הישראלי אל הארץ האחרת, מעניקים למפגש עמה ממד של כיבוש ומובילים לכישלוננו. הדבר בא לידי ביטוי בולט במיוחד בסרטו של נדב לפיד 'מילים נרדפות' (2019).

יואב, גיבור הסרט, הוא צעיר ישראלי, שמיד עם תום שירותו הצבאי ששרט את נפשו בורח לצרפת בתקווה למצוא שם את גאולתו. מצד אחד, הוא מפנה עורף לזהותו הישראלית, מסרב לדבר עברית, מנתק קשר עם מולדתו ומנאץ אותה ללא הרף. מנגד, נראה שהזהות היהודית-ישראלית אינה ממש מרפה ממנו. הוא מנצל את עברו הקרבי כדי למצוא עבודה כמאבטח בקונסוליה הישראלית, ומלווה את חברו, שמשמש מדריך צבאי בארגון בית"ר המקומי, בשעה שזה עובר בין נוסעים ברכבת התחתית ומהמהם באוזניהם את "התקווה". המעמד האחרון בסרט מצביע על כך שהיעדר ההכרעה בין המולדת לבין הגולה הפך אצל הגיבור לעניין קיומי: הוא מגיע לדירת חבריו הצרפתים כדי להיפרד מהם, אך כיוון שאינם בבית, מוצא עצמו הגיבור מידפק מיואש על דלתם, דבר שמרמז על כך שיותר בלימבו שאין ממנו מוצא.

אפשר לומר שהסרט 'מילים נרדפות' חותר במובהק תחת הנרטיב הציוני בכך שהוא מפרק את האופוזיציה גולה-מולדת, שהייתה בו יסוד מכונן. התפרקות זאת חושפת את היהודי החדש, שלכאורה נטוע היטב באדמת המולדת, כצבר חסר בית, שאינו אלא גלגול בן זמננו של היהודי הנודד.

11. בין הכלה לשילוב

יו"ר: מעין בלומנפלד

בטי שרייבר, לילה פראג', שירה קדמון, רובוטים ומציאות מדומה לשירות תלמידים עם צרכים ייחודיים

בהרצאה אציג דוגמה לשתי תכניות הוראה המשלבות טכנולוגיות מתקדמות והמיועדות לשפר את תפקודם של תלמידים עם צרכים מיוחדים, בתחום תפקודים ניהוליים: תכנון וגמישות מחשבתית.

1. שימוש ב-VR 360° לשיפור הגמישות המחשבתית ורכישת מיומנויות עצמאיות בקרב תלמידים עם ASD ותלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

עבודה זו תבחן את תהליך תוכנית ההוראה העושה שימוש בטכנולוגית המציאות המדומה (VR) וסרטי 360° לצורך לסייע לתלמידים עם אוטיזם ותלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית להשתמש בתחבורה ציבורית. מטרת התוכנית הנוספת היתה לשפר את הגמישות המחשבתית ולרכוש מיומנויות חדשות.

כחלק משגרת בית הספר, תלמידי הכיתה נהגו לנסוע באוטובוס ציבורי בתדירות של אחת לחודש וחצי-חודשיים. תדירות זו, לא אפשרה לתלמידים לרכוש מיומנות זו התלמידים התקשו להפגין עצמאות וידע הן בשלבים של ההתארגנות לנסיעה והן במהלך הנסיעה עצמה.

מתוך כך, ובמסגרת קורס מציאות מדומה במכללה, המורה צלמה וערכה סרטון בטכנולוגית 360° של הדרך המובילה לתחנת האוטובוס, התחנה צולמה וגם אופן העליה לאוטובוס כולל שלב הכירטוס. שלבי התכנית כללו חשיפה לסרטוני 360° וצפייה בעזרת iPad, צפיה עצמאית בסרט הנסיעה באוטובוס ללא ולאחר עם משקפי VR ונסיעה בתחבורה הציבורית בהובלת התלמידים (יפורטו בהיצג).

בעזרת התרגול הייחודי שאפשרה הטכנולוגיה, ניתן היה להגביר את תחושת השליטה ולהפחית את תחושת החרדה בקרב התלמידים. נצפתה רמת שליטה ועצמאות במשימה שלא הייתה קודם. תלמידי הכיתה כמעט ולא שאלו שאלות אודות השלבים השונים, לא ביקשו מאנשי הצוות שיתנו להם יד כאשר הגיעו לתחנה, הצליחו לשפר את משך ההמתנה והתנהלו בצורה נינוחה שלא הייתה קיימת בהתנסויות לאורך השנה.

2. פיתוח ובחינת תכנית הוראה לקידום תפקודים ניהוליים באמצעות בניית דגמי רובוטיקה עבור תלמידים המאושפזים בבית חולים.

במיזם זה פותחה ונבחנה יחידת ההוראה ייחודית המשלבת את תחום תפקודים ניהוליים בצד מיומנויות חשיבה מחשבונית, באמצעות שיעורי רובוטיקה, בקרב תלמידים הנמצאים במרחב לימודי במהלך אשפוזם בבית החולים. יחידת ההוראה משלבת סביבת למידה טכנולוגית וחדשנית על ידי שימוש במחשבי לוח ואפליקציית WEDO2 לצורך תכנות ובניית דגמי לגו ממונעים.

לצורך הערכת התוכנית נערכו תצפיות על תלמידים בעת הרכבת דגמי רובוטיקה, ותועדו הקשיים וההצלחות שלהם והתהליך שהם חוו במהלך הרכבת דגם הרובוט.

נמצא כי שיעורי הרובוטיקה מאפשרים אימון והתנסות בפיתוח תפקודים ניהוליים. הכישורים הניהוליים נמצאים כמעט בכל שלב משלבי השיעור, אם זה בבחירת הדגם שהתלמיד ירצה לבנות (קבלת החלטות), צפייה בסרטון בנושא הדגם שהתלמיד מתכנן לבנות (קשב), בניה בלבני הלגו (רצף פעולות), מתן פקודות והוראות לדגם (תכנון), ויסות רגשי (התמודדות עם תסכולים) ועוד.

ישנה משמעות רבה לשיעורי רובוטיקה, הרבה מעבר להרכבת דגמי לגו. על מנת שתלמיד יצליח להרכיב דגם רובוטיקה, הוא נדרש להיות עם אוריינות דיגיטלית, מיומנויות למידה ולאמן את התפקודים הניהוליים. יחידת ההוראה זו הועלתה לרשת ומאפשרת לכל מורה להתנסות בה. בהיצג אציג את האתר המלווה לתכנית שפורסם בעקבות התוכנית.

הילה שנהב,

על רצף בין הפרדה להכלה ובין נרמול להכרה: אתנוגרפיות בית ספריות על שילוב אוטיסטים

אציין כי זוהי עבודת הדוקטורט שלי שתוגש לשיפוט בחודשים הקרובים. כולי תקווה שיהיה אפשרי להציג אותה למרות שלא נשפטה ולא פורסמה.

מטרת העבודה היא לעמוד על הדמיון ועל ההבדלים בין שני בתי ספר שונים מבחינה אידיאולוגית, בהם לומדים תלמידים אוטיסטים. העבודה באה להצביע על דפוסי השילוב השונים בכל בית ספר, הנגזרים מניהול שני מתחים בכל אחד מהם - מתח פדגוגי (הפרדה מול שילוב והכלה) ומתח סוציולוגי-תרבותי (נרמול מול הכרה בזהות). התיזה העיקרית בעבודה היא כי בחינת ניהול המתחים הללו, תחשוף מצד אחד דמיון רב בניהול המתח הפדגוגי, ולצד זה הבדלים בניהול המתח התרבותי. טענתי בעבודה היא כי רק אימוץ שתי נקודות המבט של שתי הגישות (פדגוגיה של חינוך מיוחד וסוציולוגיה של החינוך המיוחד - Disability Studies) וחיבור בין סוגי המתחים, יוכל לחשוף את הדמיון וההבדלים הרב-מימדיים ויוכל לקדם אותנו להבנות בנושא שילוב.

העבודה משלבת מתודות מתחום הפרדיגמה האיכותנית, ומורכבת מניתוח תוכן אתנוגרפי פרשני-ביקורתי המבוסס על ראיונות, תצפיות וניתוח טקסטים מסוגים שונים. זהו מחקר משווה בין שני בתי ספר, כאשר איסוף הנתונים לטובת האתנוגרפיות, מתבסס על אסטרטגיה מחקרית של חקר מקרה של שני בתי ספר.

הממצאים מראים כי הדמיון בין בתי הספר בא לידי ביטוי בפרקטיקות הפדגוגיות, ומוסבר על ידי לחצים מבחוץ (מדיניות משרד החינוך למשל). ואילו ההבדלים באים לידי ביטוי במתח הסוציולוגי, ומוסברים על ידי החיבור בין הפרקטיקות לאידיאולוגיה הבית ספרית.

אלון זמיר,

תיווך מצבי חירום ואסון לתלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית: זכות והכרה

מצבי חירום ואסונות הפכו לחלק בלתי נפרד מחיינו. בעשרים השנים האחרונות, לפני פרוץ מגפת הקורונה, אסונות טבע ואסונות מעשה ידי אדם השפיעו על כ-130 מיליון בני אדם ברחבי העולם. אירועי ה-7 באוקטובר 2023, הידועים גם כ"שבת השחורה", היוו נקודת מפנה בהבנת הצורך הקריטי בתיווך מצבי חירום ואסון לאוכלוסיות פגיעות. מתקפה זו הדגישה את החשיבות של תיווך מותאם לתלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה) כדי לספק להם כלים להתמודד עם מצבים מסוכנים, לשמור על ביטחונם, ולמנוע בלבול וחרדה.

תיווך הוא תהליך שבו מידע מסובך או מאיים מוצג בצורה ברורה ומובנת, על מנת להקל על קליטתו והבנתו. תיווך יעיל מאפשר לתלמידים עם מש"ה להבין את המצב, להתמודד עם מצבים מסוכנים, ולחזק את תחושת המסוגלות והחוסן שלהם.

מטרות המחקר:

מטרת המחקר היא לפתח מודל ייחודי ורגיש לתיווך מצבי חירום ואסון עבור תלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה). מטרת המודל היא לשפר את תחושת המוכנות והחוסן של התלמידים, להעניק להם את הכלים הנחוצים להתמודדות עם מצבים מסוכנים בצורה בטוחה ומובנת, ולהפחית את החרדה הנובעת מחוסר וודאות במצבי חירום. באמצעות תיווך נכון, אנו שואפים לפתח אצל התלמידים תחושת ביטחון ואוטונומיה, ולחזק את תחושת המסוגלות שלהם להתמודד עם האתגרים הכרוכים במצבי חירום ואסון.

מתודולוגיה:

המחקר מבוסס על מחקר איכותני שנערך במימון קרן שלם ובליווי משרד הרווחה והביטחון החברתי, שבו פותח מודל חדשני לתיווך מצבי חירום ואסון לאנשים עם מש"ה בוגרים. במסגרת מחקר זה בוצעו התאמות ייחודיות לצורכי התלמידים הצעירים. המחקר משלב ניתוח תאורטי ומעשי, תוך שימוש בניסיון אישי של החוקר כפסיכותרפיסט שעבד עם תלמידים עם מוגבלויות באזורי עימות ובכיתות חינוך מיוחד במהלך מלחמת חרבות ברזל.

ממצאים עיקריים:

המחקר מציג מודל תיווך המבוסס על עקרונות של הכנה מוקדמת, תקשורת ברורה ותמיכה רגשית מתמשכת. המודל מדגיש את זכותו של כל תלמיד לקבל מידע והכוונה מותאמים לצרכיו הייחודיים. שימוש באביזרי סיוע חושיים ותקשורתיים, היערכות לתגובות שונות, ושימוש בעזרים חזותיים הם חלק בלתי נפרד מהתהליך. הכשרת הצוות החינוכי כוללת פיתוח מיומנויות לתקשורת ברורה ומותאמת, והצעת כלים להכלת תחושות ומתן תמיכה רגשית מותאמת. תיווך נכון מאפשר לתלמידים להתמודד בצורה יעילה ובטוחה עם מצבי חירום ואסון, לשמור על הבנה רציפה וברורה של המצב, לחזק את תחושת המסוגלות שלהם, ובכך לשפר את המוכנות והחוסן שלהם בפני מצבים כאלה.

12. להצמיח לומדים לעתיד שכבר כאן: חינוך פוליפוני במציאות משתנה

יו"ר: יעל יונדלר

במושב זה תוצג פרדיגמה חינוכית הומניסטית חדשנית המנסה לתת מענה להתמודדות עם האתגרים המורכבים העומדים בפני הכשרת מורים. בחרנו לקרוא לה פרדיגמה פוליפונית.

התפיסה החינוכית שבבסיס הפרדיגמה שואבת את השראתה מהמונח "פוליפוניה", המשקף עמדה רעיונית ערכית המכילה את קיומם של שני קולות ויותר בעת ובעונה אחת - מצב שבו כל קול שלם כשלעצמו, ואף אחד מהם אינו משני לקולות אחרים.

פרדיגמה זו מעוגנת בהשקפת עולם ערכית המבוססת על שלושה רכיבים: (1) ערכים דמוקרטיים גלוקאליים ובייחוד טיפוח כבוד האדם וחירותו ומחויבותו של האדם לקהילה, ברוח "ואהבת לרעך כמוך" כגילומו של ערך הערבות ההדדית; (2) פדגוגיה מכילה והומניסטית שבמרכזה הדיאלוג כערך המעודד את הלומדים להנכיח את עצמם ואת עולמם האישי, ובתוך כך מזמן להם התנסות בהקשבה למגוון עמדות ודעות לצד עיסוק בתכנים מרכזיים עבורם; (3) טכנולוגיה ככוח טרנספורמטיבי הפורץ את גבולות העולמות המוכרים וחושף את הלומדים להתנסויות בתכנים חדשים ועדכניים במגוון זירות התרחשות גלוקאליות חוצות דיסציפלינות.

ההצגה במושב תהיה בת שלושה חלקים:

1. נתבונן על סביבת למידה בעדשה הפוליפונית: נציג מצפן תיאורטי בעל מוקד ערכי-דמוקרטי המסייע לתפוס את הרב-ממדיות והדינמיות של המציאות המורכבת בעת הזו. כמו כן נדגים מניסיונו כיצד השקפת עולם פוליפונית באמצעות המתודה של "קהילה בונה ידע" יוצרת פדגוגיה חדשנית במוסד חינוכי.
2. נתרגם את השקפת העולם של הפרדיגמה האמורה לכלים פרקטיים: נציג מספר דגמים של הוראה למידה והערכה שהם דוגמה חיה, "מהשטח", לאפשרות לייצר תבונה פוליפונית באמצעות סינרגיה בין רכיבי המודל: טכנולוגיה, פדגוגיה, מרחב ותכנים.
3. נזמן לקהל שישתתף במושב להתנסות, הלכה למעשה, בכל אלה ולבחון כיצד הם עצמם יכולים לייצר, תבונה פוליפונית בפרקטיקה שלהם.

ההצגה במושב מבוססת על הספר שיצא בקרוב בליווי ובתמיכת רשות המחקר של סמינר הקיבוצים:

Yondler, Y., Avissar, N., & Weiss, D. (Eds.) (2024). Cultivating Future-Oriented Learners: Polyphonic Education in a Changing World. Switzerland: Springer Nature AG.

ניסים אבישר,

רציונל - פוליפוניה מתהווה במכללה להכשרת מורים

יעל יונדלר,

**מסגרת מושגית - טכנולוגיה, ערכים, פדגוגיה ורב מרחביות:
מנסים לייצר 'שלם חדש' במציאות מורכבת"**

טל שמר אלקיים,

**אינטליגנציות מרובות ו-PBL במרחב הדיגיטלי:
מחקר לתוצר יישומי במרחב שיתופי**

מירי יוחנה,
יצירת מטלות לימודיות שיתופיות, רב-תרבותיות ומרובדות ממקורות לימוד
שאינם ייעודיים להוראה

מירי שינפלד,
המרוץ למיליון: למידה שיתופית, משחק ועולם הווירטואלי

תמי זייפרט,
מדיה חברתית, גוף ותנועה ליצירת חוויית הכשרת מורים הוליסטית

גיא פינקו,
התנסות בדיון ציבורי ראוי: יצירת דיון ציבורי ענייני בהתאם לרעיונותיו של דיואי

אפרת הראל,
ארבע אמהות כנגד ארבעה מסכים: דיבייט רב-תרבותי במרחב הדיגיטלי

איילת ויצמן,
חינוך לחלל - הכשרת מורים להתמודדות עם אתגרים בעידן של אי-ודאות

ועדת ההיגוי של הכנס:

ד"ר ארביב אלישיב רינת (יו"ר),
פרופ' דוניצה-שמידט סמדר,
ד"ר לוי-פלדמן אירית,
רוזנברג קטיה

מרכזת הכנס:

קטיה רוזנברג

ניהול אדמיניסטרטיבי:

איילת שובל

